

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Bc. Dagmar Štanclová, DiS.

*Pohled na novelu zákona o sociálně-právní
ochraně dětí očima pěstounů*

Diplomová práce

vedoucí práce: Mgr. Pavlína Valouchová, Ph.D.

2015

„Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.“

V Bučině 31. března 2015

Bc. Dagmar Štanclová, DiS.

Děkuji Mgr. Pavlíně Valouchové, Ph.D. za konzultace, ochotné a odborné vedení při zpracování této diplomové práce, její cenné rady a podporu. Děkuji také mému manželovi a dětem za podporu a trpělivost během celého studia.

Obsah

Úvod	6
1 Náhradní výchovná péče	8
1.1 Ústavní péče.....	8
1.2 Náhradní rodinná péče	9
1.2.1 Druhy náhradní rodinné péče	9
2 Pěstounská péče v minulosti.....	12
2.1 Pěstounská péče v období první republiky	12
2.2 Pěstounská péče po 2. světové válce	14
3 Současný systém pěstounské péče v ČR	17
3.1 Pěstounská péče dlouhodobá	17
3.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu	18
4 Náhradní rodičovství a jeho specifika ovlivňující rodinu	20
4.1 Citové vazby v náhradní rodině	22
4.1.1 Citové vazby mezi biologickými a přijatými dětmi	22
4.1.2 Kontakty a citová vazba dětí v pěstounské péči s biologickými rodiči ..	24
5 Předpoklady optimálního fungování pěstounských rodin	25
5.1 Motivace k pěstounství	26
5.2 Podpora pěstounské rodiny	27
5.2.1 Finanční podpora pěstounské péče.....	28
6 Hlavní změny vyplývající z novely zákona.....	33
6.1 Povinnosti pěstounů podle novely zákona.....	35
6.2 Práva pěstounů.....	36
7 Reakce na novelu zákona v médiích	38
8 Empirická část	41
8.1 Téma výzkumu	41
8.2 Cíl výzkumu.....	41
8.3 Výzkumný přístup.....	42
8.4 Etické otázky výzkumu.....	43

9	Analýza dat	44
9.1	Popis účastníků rozhovorů.....	44
9.2	Analýza rozhovorů.....	46
9.2.1	Způsob informace o připravované novele zákona.....	47
9.2.2	Finanční otázky související se změnou	51
9.2.3	Dohoda o výkonu pěstounské péče a její plnění	54
9.2.4	Srovnání svojí situace s pěstouny na přechodnou dobu.....	56
	Závěr.....	62
	Literatura	64
	Internetové zdroje.....	69

Úvod

Ne každé dítě prožívá své dětství v klidném a stabilním prostředí. Život přináší i situace, ve kterých rodiče péči o děti nezvládají, nebo jim vlivem okolností není umožněno dětem klidné dětství nabídnout a poskytnout. Neschopnost správného rodičovství způsobuje mnoho faktorů, např. neznalost, neschopnost, nemoc, lenost... V každém případě způsobuje trápení dětem. Řešením bývá ve většině případů nařízení ústavní výchovy. Pěstounská péče je šance, která dává těmto dětem možnost překonat nepříznivé období svého života přijatelným způsobem. Je významnou, velmi diskutovanou formou náhradní rodinné péče. Slovo „náhradní“ vystihuje podstatu diskuzí. Otevírá otázky z různých pohledů na tuto problematiku, z pohledu rodičů biologických, rodičů náhradních, sociální politiky a hlavně samotných dětí.

Náš sociální systém, poznamenaný mnohaletým preferováním kolektivní výchovy, hledá ten správný způsob řešení problematiky náhradní rodinné výchovy již několik let. Odborná veřejnost žádala reformu celého systému péče o ohrožené děti. Určitý posun nastal od roku 2009, kdy vláda schválila Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011, který se významně dotýká oblasti náhradní rodinné péče. Ministerstvo práce a sociálních věcí intenzivně připravovalo novelu zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, která byla v listopadu 2012 definitivně schválena Poslaneckou sněmovnou ČR v září 2012, přestože ji nejprve Senát ČR zamítl a prezident ČR ji odmítl podepsat. Předpis 505/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů byl uveden v platnost v lednu 2013. (Poslanecká sněmovna, 2012) Touto novelou by mělo dojít ke zkvalitnění celého systému péče o ohrožené děti, hlavně systému náhradní rodinné péče. Ta je jednou ze zásadních priorit ministerstva, hlavní cíl je zásadní snížení počtu dětí vyrůstajících v ústavních zařízeních, zejména dětí do tří let věku.

Spolu s manželem jsme pěstouny 13 let. Prošli jsme i obdobím, kdy kontakty přijatých dětí se svými biologickými rodiči a mnoho dalších činností nebylo úplně podporováno. Jaké názory a postoje ke změnám systému náhradní rodinné péče mají ti, kteří participují na tomto systému, tedy náhradní rodiče? Ve své práci chci zjistit, jak se pěstounům daří v nových podmínkách orientovat a jak jim k tomu pověření sociální

pracovníci přispívají. Vybrala jsem si proto pěstouny vykonávající tuto službu déle než pět let. V praxi se totiž často ukazuje, že specifika nového zákona jsou pro stávající pěstouny nesrozumitelná a mnoho úkolů považují za zbytečné a pochybují o jejich smysluplnosti. Ráda bych tímto způsobem upozornila sociální pracovníky, kteří s pěstounskými rodinami pracují buď na úrovni krajského úřadu, oddělení sociálně právní ochrany dětí, nebo na úrovni právnické nebo fyzické osoby, která má zvláštní pověření k výkonu sociálně – právní ochrany dětí vydávané krajským úřadem (tzv. pověřená osoba) na to, jak vnímají pěstouni novelu zákona a s tím spojené povinnosti a také chci zjistit, zda pěstouni využívají výhody plynoucí z této změny.

Cílem magisterské diplomové práce bude na základě kvalitativního výzkumu porozumět tomu, jak dlouhodobí pěstouni vnímají novelu zákona o sociálně-právně ochraně dětí z roku 2013, kde vidí její přínosy a naopak úskalí.

Magisterská práce je rozdělena na dvě části, teoretické vymezení a empirickou část. V první kapitole uvádím základní rozdělení forem péče pro děti, které musí být z různých důvodů umístěné mimo biologickou rodinu. Historické souvislosti klasické pěstounské péče nám mohou být inspirací nebo návodem k pochopení současného systému. Z tohoto důvodu v druhé kapitole uvádím její vývoj od období první republiky do začátku druhé poloviny dvacátého století, následuje popis současné formy pěstounské péče ve třetí kapitole. Ve čtvrté kapitole vysvětlují, které z podstatných faktorů způsobují určitou odlišnost výchovy dítěte v biologické rodině od výchovy v rodině náhradní. Následující pátá kapitola má objasnit předpoklady k optimálnímu fungování pěstounské rodiny. Šestá kapitola popisuje práva a povinnosti vyplývající z novely zákona. Následuje kapitola, kde uvádím reakce odborníků i laiků na změnu zákona v médiích. Empirická část začíná osmou kapitolou. Zde je popsáno téma a cíl výzkumu, výzkumný přístup a etické otázky výzkumu. V deváté kapitole zpracovávám data výzkumu, popisují účastníky rozhovoru a analyzuji rozhovory.

1 Náhradní výchovná péče

Pro přehled možných forem poskytnutí péče ohroženým dětem v následující kapitole vysvětluji základní pojmy dané problematiky a uvádím základní rozdělení. Za náhradní výchovu se považuje výchova dítěte umístěného mimo vlastní rodinu. Tato výchova se rozděluje do dvou základních skupin. Výchova ústavní a náhradní rodinná péče.

1.1 Ústavní péče

Ústavní výchova je výchovné opatření, které nařizuje soud v případě, kdy je výchova dítěte vážně ohrožena nebo narušena a jiná použitá výchovná opatření nevedla k nápravě. Dále v situacích, kdy ze závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit. Před nařízením ústavní výchovy má soud povinnost zjistit, jestli dítěti nelze zajistit náhradní rodinnou péči nebo rodinnou péči v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní (Bubleová a kol., 2011, s. 11).

Pokud jde o ústavní výchovu, není možné se jí v určitých případech vyhnout. Existují případy dětí, pro které se přes veškeré úsilí nepodaří najít žádnou náhradní rodinu. Stejně je to i v případech, kdy pro konkrétní dítě není náhradní rodinná výchova vhodná. Pokud by se stalo, že by zařízení pro výkon ústavní výchovy byla zrušena úplně, je zde předpoklad stejné situace, která se stala ve Velké Británii. Zde je sledován postupný velký úpadek individuální pěstounské péče. V této zemi dokonce situace dospěla tak daleko, že dítě ve svém životě může vystřídat až 30 pěstounských rodin (Dunovský, 1993, s.9).

Matějček, Bubleová, Kovařík (1997) s odkazem k Úmluvě o právech dítěte upozorňují, že dítě je nejen předmětem práva, ale současně jeho nositelem. Například Úmluva zdůrazňuje klíčové postavení rodiny mezi výchovnými a vzdělávacími institucemi. Rovněž hovoří o právu dítěte na oba rodiče.

1.2 Náhradní rodinná péče

Termín náhradní v nás vyvolává pocit něčeho zástupného, dodatečného, podpůrného téměř méněcenného. Jak se vyrovnat s tím, že ani pěstouni ani děti nejsou pouze náhradníky? „Slovo náhradní vůbec neznamena nějakou méně hodnotnou náhražku, nýbrž rodičovství plnohodnotné se vším všudy, ba mnohdy s něčím vzácným a výjimečným navíc.“ (Koluchová a kol., 2002, s. 9)

Náhradní rodinná péče je podle Matějčka výchovou dítěte v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Většinou se jedná o jinou rodinu, než je jeho biologická, jsou případy, kdy se o dítě starají jiní příbuzní. (Matějček a kol., 1999, s. 28)

Podle Kovaříka (2004) se náhradní rodič stává rodičem na základě volby, svého rozhodnutí, základě slibu. Tato skutečnost paradoxně pro mnohé biologické rodiče neplatí.

Náhradní rodinná péče je v České republice upravena zákonem o rodině č. 94/1967 Sb. ve znění pozdějších předpisů a zákonem o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Je v kompetenci orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Ty jsou spravovány na městských a obecních úřadech obcí s přenesenou působností, krajských úřadech, obcích a krajích v samostatné působnosti a také dalšími pověřenými právníky a fyzickými osobami. Metodiku těmto orgánům vytváří Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. O všech formách náhradní rodinné péče rozhoduje soud. (Svobodová, 2002)

1.2.1 Druhy náhradní rodinné péče

Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než dítěte. Ke svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby dochází v případě, pokud to vyžaduje zájem dítěte. Fyzická osoba musí vykazovat záruku řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasit. Při výběru fyzické osoby dává soud přednost zpravidla příbuznému dítěte. Pokud biologickým rodičům nelze stanovit vyživovací povinnost, nemůže být dítě do této péče svěřeno. Fyzické osobě je soudem vymezen rozsah práv a povinností, které plynou k dítěti. Rodičům dítěte zůstává vyživovací povinnost, a pokud není rozhodnuto jinak, tak i rodičovská zodpovědnost k dítěti. Rodiče jsou i nadále zákonnými zástupci. (MPSV, 2013)

Další forma náhradní rodinné péče je **poručenství**. Poručníkem je nejčastěji ustanovena osoba příbuzná, známá nebo zařazená od evidence uchazečů o náhradní rodinnou péči. Ten pak dítě vychovává, zajišťuje péči, spravuje jeho majetek, je jeho

zákonným zástupcem. Soud ho ustanoví v případě, že rodiče zemřeli, nebo je omezena nebo zrušena jejich rodičovská zodpovědnost. Mezi poručníkem a dítětem nevzniká poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem. Poručníkovi náleží výkon všech práv a povinností, která se jinak týkají rodičů. (Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině: § 78)

„Pokud poručník péči o dítě osobně vykonává, má on i dítě nárok na stejné hmotné zabezpečení, jako by šlo o pěstounskou péči.“ (Gabriel, Novák, 2008, s. 53)

Zákon o rodině dává doporučení, která se týkají výběru osoby poručníka. Pokud to není v rozporu se zájmy dítěte, soud ustanoví poručníkem především toho, koho doporučili rodiče. Jestliže rodiče tímto způsobem nikoho nedoporučí, potom, pokud je to možné, je poručníkem ustanoven někdo z příbuzných nebo osob blízkých dítěti nebo jeho rodině. V případě, že se nenajde žádná taková osoba, soud ustanoví poručníkem jinou fyzickou osobu. Zákon o rodině připouští i možnost, aby poručníky nezletilého dítěte byli ustanoveni i manželé. (Zákon č. 94/1963 Sb.; o rodině)

Poručník dítě zastupuje ve všech právních úkonech a nemá k dítěti vyživovací povinnost. Jeho úkolem je nezletilé dítě vychovávat, zastupovat je a spravovat jeho majetek. Je pod neustálým dohledem soudu. Tomu musí pravidelně podávat zprávy a v některých úkonech musí mít schválení soudu. Hlavní výhodou ve srovnání s pěstounskou péčí je, že poručník nemusí žádat o svolení biologické rodiče. Zrušit poručenství je možné také na žádost poručníka. (Bubleová, Frantíková, Vránová, 2011)

Osvojení patří svým obsahem k nejzásadnější formě náhradní rodinné výchovy. Vytváří právní vztah mezi osvojencem a osvojitelem. Osvojení v plném rozsahu nahrazuje vztah mezi dítětem a jeho biologickými rodiči i mezi příbuznými. Osvojení neboli adopce tedy znamená úplné přijetí „cizího dítěte za vlastní.“ (Radvanová, 1999, s. 126)

Osvojením tak vzniká nový umělý vztah, založený na základě právního aktu. Plně ale nahrazuje ten přirozený, se stejným obsahem i důsledky. Osvojení můžeme také chápat jako změnu statusu jednotlivce. Změna má důsledky ve více oblastech práva, nejen v rodinném. (Hrušáková, 2006, s. 277)

Do přijetí nového občanského zákoníku se osvojení dělilo na dvě formy, pro přesnost uvádím, jaké bylo jejich znění. Osvojení zrušitelné neboli také osvojení 1. stupně, bylo možné za mimořádných okolností na návrh osvojitele či osvojence zrušit bez ohledu na věk dítěte. Při zrušitelném osvojení práva a povinnosti rodičů přecházela na osvojitele, ale v rodném listu dítěte zůstávali uvedeni původní rodiče dítěte.

(Matějček a kol., 1999) Zrušením osvojení vznikala znovu vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho původní rodinou. Osvojenec nabýval opět svého dřívějšího příjmení. Bylo využíváno v případě přijetí dítěte mladšího jednoho roku, neboť nezrušitelně šlo osvojit pouze dítě starší jednoho roku. (Matějček a kol., 1999)

Osvojení nezrušitelné- osvojení 2. stupně, nebylo možné zrušit a pokud se osvojitelé nemohli nebo nechtěli o nezrušitelně osvojené dítě starat, měli stejné možnosti jako v případě vlastního dítěte - svěření dítěte do jiné náhradní rodiny nebo v krajním případě do ústavní výchovy. Osvojitelé byli na základě rozhodnutí soudu zapsáni v rodném listě namísto biologických rodičů. Pro tento typ osvojení byla stanovena minimální věková hranice dítěte jeden rok a většinou navazovala na osvojení 1. stupně, pokud osvojitelé měli dítě ve své péči už v prvním roce jeho života. (Matějček a kol., 1999)

Pěstounská péče je další ze základních forem náhradní rodinné péče. Je to zvláštní forma náhradní péče v rodině nebo v prostředí, které je rodině podobné. Určena je dětem, které ze zdravotních nebo sociálních důvodů nemohou být osvojeny. Častěji se jedná o děti starší a skupiny sourozenců. Osoba pěstouna musí zaručit řádnou výchovu dítěte. Dítě může být svěřeno do péče do společné pěstounské péče manželů nebo fyzické osobě. Pěstoun se nestává zákonným zástupcem dítěte, nevzniká příbuzenský stav mezi dítětem a pěstouny ani s jinými příbuznými. Pěstoun tedy nemá k dítěti rodičovskou odpovědnost. V praxi to znamená, že nemůže rozhodovat o důležitých životních záležitostech dítěte. Otázka volby povolání, cestování dítěte do zahraničí, vyřízení cestovních dokladů a další záležitosti zůstávají vyhrazeny biologickým rodičům, za předpokladu, že nejsou zbaveni rodičovských práv. (Dítě v systému NRP, 2008)

Pěstounská péče jako typ náhradní rodinné péče je vhodná pro děti, které vyžadují individuální péči a dlouhodobou výchovu v rodině. Často se jedná o děti se zdravotními nebo psychomotorickými obtížemi, děti staršího věku, skupiny sourozenců nemožné umístit do adoptivní péče nebo děti, u nichž brání osvojení právní překážky, kdy dítě není právně volné. (Bubleová, Benešová, 2001, s. 10)

Pěstounská péče u nás byla na nějakou dobu přerušena z politických důvodů. Její nenápadné znovuzavedení způsobilo nízkou informovanost. Mnoho lidí často nezná rozdíl mezi různými typy náhradní rodinné péče, v následující kapitole proto uvedu vývoj pěstounské péče v naší zemi.

2 Pěstounská péče v minulosti

Každý stát má svá kulturní a společenská specifika. Proto jsem se rozhodla vyhledat historické souvislosti pěstounské péče v naší oblasti. Důležité je to v souvislosti s pochopením kořenů současného systému, možnosti určité inspirace nebo naopak poučení se z chyb, které se v této oblasti na systému náhradní rodinné péče negativně podepsaly.

2.1 Pěstounská péče v období první republiky

V období první republiky byla podle Matějčka (1999) svěřena péče o opuštěné a ohrožené děti do správy tehdejší Okresní péče o mládež. Tento institut v roce 1931 zřizoval dvacet čtyři okresních sirotčinců a stát zřizoval šedesát dětských domovů. Domovy byly určeny pouze k přechodnému pobytu opuštěných dětí a měly maximální kapacitu dvacet míst.

Z výše uvedeného je zřejmé, že současný trend v péči o opuštěné a ohrožené děti, aby děti umístěné v ústavním zařízení, tam trávily jen nezbytně nutnou dobu a mohly se co nejdříve vrátit do své původní rodiny, nebo odejít do rodiny náhradní, má své kořeny již v době první republiky.

V této době existovaly podle dle Bubleové (2000) čtyři typy pěstounské péče:

Pěstounská péče „nalezenecká“ – pěstouni byli obvykle manželé, kterým byly svěřovány děti z ústavních zařízení, za péči dostávali finanční odměnu. Děti svěřené do pěstounské péče, které dosáhly věku deseti, později šestnácti let, musely přejít do jiného ústavního zařízení. Výběr pěstounů a kontrolu jejich péče o svěřené děti měl v kompetenci příslušný ústav, na základě ústavního poručení.

Pěstounská péče zřizovaná a kontrolovaná Okresními péčemi o mládež – tato forma přetrvala z dob Rakouska – Uherska. Ve 20. letech, na základě zákona o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských, došlo ke zpřísnění podmínek pro výběr pěstounů. Zájemci o pěstounskou péči museli doložit mravní bezúhonnost, dobrý zdravotní a psychický stav. Podmínkou byl mladší věk a trvalé zaměstnání s dostatečným příjmem, stálé bydlení a všechny ekonomické předpoklady k výchově dítěte. Do tohoto

typu pěstounské péče bylo podle autorky ve 30. letech 20. století umístěno průměrně 13000 dětí.

Pěstounská péče v tzv. rodinných koloniích – tento systém fungoval tak, že v určité lokalitě vyhledali sociální pracovníci patnáct až dvacet vhodných rodin, kterým byly svěřeny děti do pěstounské péče. Tím, že tyto rodiny žily blízko sebe, bylo jednodušší pro sociální pracovníky uskutečňovat jejich kontrolu a poskytovat jim potřebnou pomoc při výchově dětí. Na začátku minulého století existovalo v Čechách a na Moravě dvacet čtyři těchto kolonií.

Pěstounská péče realizovaná na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny – svěřeni dítěte do pěstounské péče nebylo na základě soudního rozhodnutí. Tento typ pěstounské péče postupem času přešel do praxe ve formě svěřování dětí jejich prarodičům, nebo jiným příbuzným osobám. Přetrval v nezměněné podobě až do 70. let 20. stol.

Začátky ochrany dětí na našem území byly velmi skromné. Jednalo se hlavně o malé skupinky lidí nadšených pro dobrou věc, kteří znali místní poměry, tuto práci dělali dobrovolně, z lásky k ohroženým dětem. Především to byli učitelé, kteří byli v bezprostředním styku s dětmi. Jejich úsilí přibývalo na síle velmi spontánně a díky tomu myšlenka pomoci potřebným se rozšířila na celé území budoucího českého státu. (Musil, 2005, s. 55.)

Současně s rozvojem chudinské péče se u nás rozvíjela činnost dobrovolných organizací a institucí pro péči o mládež. Od roku 1904 se začaly formovat skupiny lidí, kteří ochotně spolupracovali se samosprávnými orgány působícími v péči o děti. K zabezpečení jim sloužily prostředky sirotčího fondu. Byly zřizovány okresní komise pro péči o mládež, ty v zastoupení úřadu přijímaly patronát nad potřebnými dětmi. Také se staraly o rozdělování prostředků ze sbírek a o stravování dětí. V roce 1908 byla při Zemské školní radě zřízena Česká zemská komise pro péči o mládež. Tato komise otvírala dva až tři ústavy ročně i během první světové války, v době, kdy se objevily tisíce válečných sirotků. Na své náklady také umísťovala další děti do ústavů dalších institucí. (Špeciánová, 2007, s. 6.)

V době první republiky ještě nebyla jednoznačně vyřešena otázka, které péči dát přednost, zda péči ústavní nebo rodinné. Zákonodárci rozhodli ve prospěch rodinné péče. Vycházelo se ze zjištění, že pro výchovu dítěte je nejlepším prostředím rodina.

Naopak ústavní prostředí výchovu dítěte je univerzalistické a chybí mu individuální přístup. Z těchto poznatků plynulo úsilí neumisťovat děti do ústavu na dlouhou dobu. Ústav měl být pouze diagnostické zařízení, z něhož se děti po vyšetření fyzického a psychického stavu umístí do fungující rodiny. Pouze pokud to vyžadoval stav dítěte nebo se nenašla jiná možnost, bylo umístěno do péče odborného ústavu. (Musil, 2000, s. 89.)

Veřejná péče o děti upravená tímto způsobem však měla své záporné stránky. Především to byl nedostatek finančních prostředků obcí. To brzdilo samotnou péči o dítě a také reference náhradní rodinné péče uskutečňované v rámci chudinské péče. O tomto faktu píše Cyril Stejskal ve své studii Rozvoj péče o mládež v Čechách do okupace:

„Tehdy ještě nebyli pěstouni vybíráni podle svých kvalit, ale nezdědka podle toho, kdo byl nejlacinější a přijal dítě do své péče na základě jakési obrácené dražby, za co nejnižší finanční příspěvek. Takové dítě si potom svůj denní chléb muselo tvrdě odpracovat.“ To v praxi znamenalo, že dítě mohli dostat do péče i lidé, kteří svojí životní úroveň a podmínkami k životu nevyhovovali. Dítě často využívali jako pracovní sílu a za práci poskytli pouze to nejnütnější jídlo a ošacení. (Musil, 2005, s. 89.)

2.2 Pěstounská péče po 2. světové válce

Po roce 1945 došlo k dalším změnám. Byl vydán zákon o rodinném právu. Ten upravoval nově osvojení a poručenství. Další vývoj péče o děti byl poznamenán změnou politických a společenských podmínek po ukončení druhé světové války. Zejména pak po únoru 1948. Krátce po tomto roce byla pěstounská péče zrušena. (Novotná, Burdová, 2007, str. 9 – 15)

„V roce 1950 byla u nás zrušena pěstounská péče. Podle tehdejší vládnoucí ideologie, která pokládala rodinu za historicky překonanou instituci, nemělo mnoho smyslu hledat pro opuštěné děti rodinu náhradní. Nastala doba rozkvětu tzv. kolektivní výchovy a dětských domovů. Děti z pěstounské péče musely do dětských domovů. Nevím, kolik jich přesně bylo – jistě stovky, možná i tisíce.“ (Matějček, 1999, str. 11)

V období po 2. světové válce, hlavně z důvodu politických změn, došlo ke zrušení dobře fungujícího prvorepublikového systému péče o ohrožené děti. Systém zcela přešel do správy státních orgánů. (Matějček a kol., 1999)

Tuto skutečnost potvrzují i Gabriel, Novák (2008). Uvádějí rovněž, že v roce 1950 došlo ze strany tehdejšího ministerstva sociální péče k oficiálnímu zrušení téměř všech forem pěstounské péče. Výjimkou byla, jak jsem již výše uvedla, pouze pěstounská péče realizovaná na základě dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny, nejčastěji péče příbuzenská.

Jak uvádí Koluchová (1992, s. 20), ještě před znovu uzákoněním pěstounské péče v roce 1973 se na našem území provádělo pokusné testování pěstounské péče. Tato experimentální pěstounská péče vyšla z požadavků praxe. Od roku 1963 byly zákonem o rodině možné úpravy rodičovské zodpovědnosti. (Zákon č. 94/1963 Sb.) Nově vznikl institut zbavení rodičovské zodpovědnosti. Ten umožnil právní uvolnění dítěte. Právně volné dítě tak mohlo být svěřeno do osvojení.

Na základě společenských změn roku 1968 a díky výzkumným podkladům Langmeiera, Matějčka o psychické deprivaci dětí žijících v ústavních zařízeních vznikla koncem šedesátých let minulého století myšlenka na vybudování nové formy péče o opuštěné děti, SOS dětské vesničky. Sdružení přátel SOS dětské vesničky zahájilo svoji činnost v roce 1968. Zasloužili se o to zejména přední čeští odborníci na oblast náhradní péče o děti, J. Dunovský a už zmiňovaný Z. Matějček. Díky velkému společenskému ohlasu, který tato myšlenka vzbudila, se na kontě určeném k tomuto účelu shromáždilo do června roku 1969 přes dvacet osm miliónů korun. Z původně plánovaných sedmi vesniček se podařilo na počátku 70. let 20. stol. vybudovat pouze dvě, v Doubí u Karlových Varů a ve Chvalčově u Kroměříže. Další vesnička v Brně - Medlánkách byla postavena až v roce 2003. (Gabriel, Novák, 2008)

V roce 1973 vešel v platnost zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, který znovu po dvaceti třech letech obnovil tento institut náhradní rodinné péče. Jak uvádí Bubleová (2000) došlo tímto zákonem k legalizaci všech forem výchovné péče, kromě SOS dětských vesniček. Vesničky přešly pod správu kompetentních okresních národních výborů. Později byly vesničky vedeny jako zvláštní zařízení pro výkon pěstounské péče, stejně jako velké pěstounské rodiny.

Podle Gabriela, Nováka (2008) bylo rozhodování o svěřením dítěte do osvojení nebo pěstounské péče stále v kompetenci soudů, ale podklady pro soudní jednání připravovali pracovníci oddělení péče o děti příslušných národních výborů. Při odborech sociálních věcí krajských národních výborů byly zřízeny poradní sbory, které měly na starosti výběr nejvhodnější náhradní rodiny pro každé konkrétní dítě.

Pěstounská péče byla v tehdejší Československé socialistické republice uzákoněna v roce 1973 zákonem o pěstounské péči. (Zákon č. 50/1973 Sb., účinný od 1. června 1973) V průběhu jeho platnosti byl několikrát změněn (např. zákonem č. 58/1984 Sb., č. 118/1992 Sb.). Pěstounskou péči tento zákon upravoval do roku 2000, 1. dubna ho zákonodárci zrušili zákonem č. 359/1999 Sb. (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí) Od tohoto data má pěstounská péče právní oporu v zákoně o rodině. (Zákon č. 94/1963 Sb.)

Nové trendy v oblasti péče o děti znovu umožňují péči o děti vyrůstající mimo biologickou rodinu výchovu v prostředí co nejbližším klasické rodině. V následující kapitole tyto možnosti podrobněji rozvedu k objasnění rozdílu mezi dlouhodobými pěstouny a pěstouny na přechodnou dobu.

3 Současný systém pěstounské péče v ČR

Role pěstounů se po novelizaci zákona o sociálně právní ochraně dětí rozdělily do dvou skupin. V následující kapitole proto vysvětlím odlišnosti obou forem. Protože se můj výzkum zaměřuje na dlouhodobé pěstouny, uvádím je jako první.

3.1 Pěstounská péče dlouhodobá

Nejrozšířenějším typem pěstounské péče je v České republice individuální dlouhodobá pěstounská péče, kdy se předpokládá, že dítě v pěstounské rodině zůstane až do své zletilosti. (Matoušek a kol., 2013)

Pěstounství jako základní forma náhradní rodinné péče zaujímá druhé místo, zejména díky počtu dětí, které jsou svěřeny do pěstounské péče. Na prvním místě je adopce neboli osvojení. Z dětí svěřených do NRP je přibližně třetina dětí v pěstounské péči. (Gabriel, 2008)

Zájem dítěte a jeho blaho je nejdůležitější. Cílem pěstounské péče je poskytnout náhradní rodinné prostředí dětem, které nemohou vyrůstat ve své biologické rodině a rodiče nesouhlasí s osvojením. V případě, že není možné, aby o dítě pečoval některý z rodičů či poručník, může soud svěřit dítě do péče pěstounovi. Dlouhodobá pěstounská péče má přednost před péčí v ústavní výchově. Rodič v tomto případě neztrácí svá práva a povinnosti, která vyplývají z rodičovské odpovědnosti, pokud soud neurčí jinak. Rodič má právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat, má právo na informace a může požádat, aby mu bylo dítě vráceno zpět do jeho péče. Soud tomuto návrhu vyhoví jen tehdy, pokud je to v souladu se zájmy dítěte. (Zákon 89/2012 občanský zákoník; § 958-961)

Zákonem 89/2012 občanský zákoník (§ 962-970) jsou také vyjmenována práva a povinnosti pěstounů. Pěstounem se tedy může stát pouze osoba, která dává záruky řádné péče, má bydliště na území ČR a samozřejmě se svěřením dítěte do své péče souhlasí. Tento občanský zákoník uvádí také pojem předpěstounská péče, její délku stanovuje soud a vykonává nad ní dohled. Pěstounská péče dlouhodobá může být společná nebo individuální. Dítě může být svěřeno do společné péče pouze manželům a v případě rozvodu zaniká. Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat, vykonávat přiměřené povinnosti a práva rodičů při výchově a rozhodovat jen o běžných

záležitostech dítěte. Pěstounská péče zaniká nejpozději nabytím svéprávnosti a zletilostí dítěte, úmrtím dítěte či pěstouna. Dítě v pěstounské péči užívá příjmení po biologických rodičích, pokud je to v zájmu dítěte, je možné příjmení změnit. Tato forma nezakládá příbuzenský vztah mezi dítětem a pěstounem.

3.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu je státem garantovaná forma náhradní rodinné péče, která je v některých zemích již dlouhá léta praktikovaná. V České republice je pěstounská péče na přechodnou dobu realizována již od 1. 6. 2006, ale teprve novela zákona č. 359/1999 Sb. podpořila zájem ze strany veřejnosti. Rozvoj této formy péče podpořilo zavedení hmotného zabezpečení pěstounů i v době, kdy o dítě nepečují. Proces profesionalizace pěstounské péče na přechodnou dobu ovlivnilo stanovení závazných postupů pro činnost oddělení sociálně právní ochrany dětí i dalších zainteresovaných účastníků systému, zavedení standardů kvality. Byl jasně nastavený minimální rámec činnosti pro jednotlivé subjekty. Změnil se způsob přípravy pěstounů, vytvořily se podmínky k zřízení podpůrných a odlehčovacích služeb pro nové a stávající pěstounské rodiny. Pěstounská péče na přechodnou dobu je určena dětem, které nejsou právně volné, nemohou zůstat ve své původní rodině, ale jejich situace není vhodná pro dlouhodobou pěstounskou péči. Často se jedná o děti, které zůstaly v porodnici, kojeneckých ústavech, v případech, kdy se o ně rodiče nemohou starat z důvodů náhlé nemoci nebo jsou ve výkonu trestu. Biologickým rodičům poskytuje tato forma péče prostor na vyřešení svých osobních problémů. Péči vykonávají proškolení pěstouni, kteří jsou připraveni dětem nabídnout bezpečné zázemí na omezený čas. Jedná se o několik týdnů či měsíců. Jsou vedeni ve zvláštní evidenci. Rozhodnutí o svěření dítěte činí celý tým krajského úřadu. Sociální pracovníce, psycholog, lektori příprav a další zainteresovaní na případu. Pokud se zvažuje návrat dítěte do biologické rodiny, s rodinou dítěte intenzivně pracují sociální pracovníci tak, aby se dítě mohlo vrátit. Pokud tato možnost není, dítě podle situace umístí do dlouhodobé pěstounské péče nebo do adopce. (Základní informace o NRP, 2011)

Pěstounské péče na přechodnou dobu je odlišná v jejím časovém omezení, dítě může zůstat v náhradní rodině maximálně 1 rok, dítě do této péče může být svěřeno pouze rozhodnutím soudu na návrh OSPOD a pouze pěstounům kteří jsou ve zvláštní evidenci, pěstoun pobírá odměnu pěstouna od chvíle, kdy je zařazen do zvláštní

evidenci pěstounů, a to i v případě, kdy o žádné dítě nepečuje. Odborné přípravy pro tyto pěstouny mají rozsah 72 hodin podle § 11 odst. 2 písm. b) zákona o sociálně právní ochraně dětí, tedy o 24 hodin více než osvojitelé nebo pěstouni pro trvalou pěstounskou péči. Pěstouni musí být proškoleni a vedeni v evidenci osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu, mají právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti v běžných věcech, k výkonu mimořádných záležitostí potřebují souhlas zákonného zástupce dítěte. V současnosti je zaznamenán největší zájem v pěstounské péči na přechodnou dobu o ranou pěstounskou péči. Jedná se o péči o nejmenší děti, krátce po jejich narození. Předpokládá se, že pěstounům v rané pěstounské péči se budou svěřovat děti především v případech, kdy čekají na umístění do osvojení. (Základní informace o NRP, 2011)

Tyto základní rozdíly mohou pomoci lépe se vcítit do situace dlouhodobých pěstounů, kdy se okolnosti, podmínky, doba výchovy a mnoho dalšího od běžné výchovy mnoho neliší. Specifika, kterými se náhradní a biologické rodičovství odlišují, popisují v následující kapitole.

4 Náhradní rodičovství a jeho specifika ovlivňující rodinu

Mohlo by se zdát, že péče o dítě a jeho výchova v náhradní rodině je stejná nebo velmi podobná jako v rodině biologické. Vyskytuje se zde však několik podstatných faktorů, které způsobují určitou odlišnost. V této kapitole proto uvádím nejčastější specifika, se kterými se náhradní rodina musí potýkat. Některá specifika (např. kontakt dětí umístěných v náhradní rodinné péči se svými biologickými rodiči) se novelou zákona zdůraznila, proto tyto rozdíly podrobněji rozepisují.

Biologická rodina je název, kterým se většinou označuje rodina, v níž je alespoň jeden z rodičů biologickým rodičem dítěte. S biologickým rodičovstvím bývá spojováno psychologické rodičovství. Toto rodičovství může vzniknout i tak, že biologicky nepřibuzný dospělý pečuje o nevlastní dítě. (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 46)

Povinnosti, které jsou kladeny na osobu pěstouna, dávají důvod tomu, že stát se pěstounem, znamená vzít na sebe velkou zodpovědnost a náročnou profesi. (Zezulová, 2012)

Od pěstounů se očekává, že nabídnou a poskytnou svěřeným dětem úplně stejné věci, jako potřebují od svých vlastních rodičů. Jde především o lásku, přijetí, pocit bezpečí, jídlo, oblečení, přístřeší, vzdělání, zázemí, stabilitu. Budoucí pěstouni musí být připraveni na interakci s biologickou rodinou, ale také spolupracovat v lékařské nebo psychologické oblasti. (Rapshaw, 2002, s. 3)

V současné době by bylo výstižnější spíše než o rodině mluvit o rodinném soužití lidí. Sňatek, ani sňatek církevní dnes nepředstavuje dostatečnou garanci trvalého soužití. Významnou úlohu zde sehrává sexualita. Moderní antikoncepční techniky oddělují sexualitu od své reprodukční funkce. Rodičovské pouto je považováno za daleko významnější než partnerství. Rodičovská práva jsou limitována v případě, kdy je dítěti nařízena ústavní péče. (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 13)

Psychologická podstata rodičovství spočívá ve vnitřním přijetí dítěte. V tomto základním a nejdůležitějším aspektu jsou si rodiče vlastní, nevlastní, osvojitelé i pěstouni zcela rovni. Situace přijímání dítěte i své rodičovské životní funkce je pro všechny stejná. (Matějček, 1999, s. 64) Dítě má také právo setkávat se se svými biologickými rodiči. Je v kompetenci soudu v případě problémů tento styk omezit nebo upravit (Matějček, 2002). Důležité je uvědomit si, že pěstouni nahrazují pouze rodičovskou péči, v žádném případě rodiče. (Chmelař, 2008)

Zahraniční výzkumy, které se zaměřují na děti přicházející do náhradní péče, hlavně pěstounské péče, ukazují na společné znaky. Většina dětí před svěřením do pěstounské péče nežila v úplné a harmonické rodině. Nejčastěji přicházejí ze soužití s osamělou matkou nebo od nevlastních otců. (Cleaver, Walker, 2004) Zjištění výzkumů je nejednoznačné ohledně výskytu různých typů zneužívání a týrání. Podle Thoburna, Norforda a Rashida (2000) do pěstounské péče přichází 50 % dětí s násilnou minulostí, jiní autoři (Lowenthal, 1999) uvádějí až 90% výskyt týrání v historii dětí.

Pro studium psychické deprivace se mezníkem v dětství podle Matějčka stává Bowlbyho monografie „Mateřská péče a duševní zdraví“ z roku 1951. (Matějček, 2011, str. 15) Ta shrnuje výsledky dosavadního zkoumání. „Dítě v útlém věku má být vychovááno v ovzduší citové vřelosti a má být připoutáno k matce nebo k náhradní mateřské osobě intimním a trvalým citovým svazkem, který je pro oba zdrojem uspokojení a radosti. Situace, ve které dítě strádá nedostatkem citového pouta, vede k řadě poruch duševního zdraví, které podle stupně a trvalosti takové deprivace jsou různě těžké a popřípadě nenapravitelné.“ (Matějček, Langmeier, 2011, str. 17)

Langmeier a Matějček (2011) popisují psychickou deprivaci jako stav vzniklý následkem životních situací. Dítěti není dána příležitost k ukojení některé jeho základní psychické potřeby v dostačující míře a po dostatečně dlouhou dobu. Toto pojetí definice psychické deprivace má podle autorů za cíl postřehnout především společný podklad psychických poruch vznikajících za různých klinických deprivacích okolností, projevujících se různými příznaky. (Bubleová, Benešová, 2001) deprivaci popisují jako nedostatečné uspokojování základních potřeb. Jedná se o potřeby biologické, ale také o potřeby psychické. S touto skutečností souhlasí i Langmeier a Matějček (2011). Ti na základě mnohaletého sledování vývoje dětí v dětských domovech prokázali, že ústavní výchova představuje závažné ohrožení duševního a sociálního vývoje dětí a její negativní důsledky poznamenávají tyto děti až do dospělosti.

Děti přicházející do pěstounské péče či adopce mohly prožít zkušenost psychické deprivace ve svých biologických rodinách i v ústavním zařízení. Pro náhradní rodinu může být někdy těžko zvládnutelné neobvyklé chování přijatých dětí. Úplná apatie, nezáměr, kdy je dítě hypoaktivní, nebo naopak o snahu získat pozornost za každou cenu. Problém citově se navázat vyjadřují termínem sociálně hyperaktivní, jedná se také o rušivé či provokativní chování, nebo o kompenzaci získávání podnětů z oblastí na nižší úrovni. Sem patří přejídání, agresivita vůči slabším či trápení zvířat. Někdy se může zdát, že děti se přizpůsobují bez problémů. Je možné, že tyto děti dostávaly

v ústavním prostředí pozornost nebo kladnou odezvu vychovatelů. (Matějček, Bubleová, Kovařík, 1997)

Na dětech, které byly odebrány ze svých biologických rodin a umístěné do pěstounské péče se projevují dlouhodobé negativní účinky. Podle Steina vědci odhadují, že 30 až 80 procent dětí v pěstounské péči vykazuje emocionální problémy, problémy v chování. To buď ze svých zkušeností před umístěním do pěstounské péče, nebo ze zkušeností v průběhu pěstounské péče. (Stein, 1994)

4.1 Citové vazby v náhradní rodině

Vytvoření citové vazby umožňuje dítěti především osvojit si pocit jistoty a bezpečí. Navíc má dlouhodobé důsledky například v rozvíjení sociálních emocí, utváření svědomí, utváření zdravé rovnováhy mezi závislostí a nezávislostí a je základem pro rozvoj zdravých vztahů v budoucnosti. (Schoolerová, 2002)

Problém nastává u dětí, které v raném věku nikdy citovou vazbu s rodičem nebo opatrovníkem nemohly navázat i děti, které navázaly citovou vazbu nejistou, dále pak děti traumatizované. Tyto děti trpí poruchou navazování citových vazeb. Ztratily schopnost důvěřovat lidem a vztahům ve svém okolí. V důsledku této poruchy se u dětí mohou projevovat například uzavřenost a odmítání kontaktu, shromažďování a hltání jídla, nevhodné agresivní chování, lhaní a krádeže, nedostatečný oční kontakt, špatně vyvinuté svědomí či přehnaná touha po náklonnosti. (Schoolerová, 2002)

Potřeba primární citové vazby s jednou blízkou osobou je jednou ze základních psychických potřeb. Její vytváření je v přirozeném vývoji dítěte načasované pro určité kritické období. J. Bowlby, který v 50. letech 20. století teorii citové vazby vyvinul na základě pozorování dětí, kterým chyběla mateřská péče během druhé světové války, vymezil citovou vazbu jako trvalé emoční pouto, charakterizované potřebou vyhledávat a udržovat blízkost s určitou osobou. To platí hlavně v podmínkách stresu. (Kulísek, 2000)

4.1.1 Citové vazby mezi biologickými a přijatými dětmi

O citových vazbách mezi sourozenci jsem se dozvěděla víc na základě rozhovorů do mé bakalářské práce. Všechny z dotazovaných dětí v pěstounské péči shodně označily za sourozence vlastní sourozence, kteří s nimi nežijí nebo o nich ani nevědí, ale také sourozence nevlastní, žijící s nimi v jedné domácnosti. (Štanclová, 2011, s. 55)

Pěstouni vykonávající pěstounskou péči přijetím dítěte do rodiny změni životní situaci celé svojí rodině, tedy i vlastním dětem. Některé věty novely zákona jsou pro pěstouny novinkou a skutečnosti vyplývající ze zákona tyto nové situace nařizují. Například §47 a) dává za úkol osobě pečující a osobě evidenci v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte umístěného do pěstounské péče povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak. (Zákon 359/1999 Sb.)

Matějček, Bubleová a Kovařík (2002) uvádějí, že rozborem jednotlivých životních příběhů zjistili, jak sourozenecké vztahy v pěstounských rodinách nezvykle rychle překračují hranice pokrevnosti. Pro děti, které přicházejí do individuální pěstounské péče je příznačné, že samy velmi brzy přijímají za sourozence děti pěstounů a že jsou těmito biologickými dětmi pěstounů rovněž za sourozence přijímány. (Matějček, Dytrych, 2002)

Mezi všemi dětmi v náhradní rodině, biologickými i přijatými, se také mohou vytvářet a vytvářejí podpurné a pomocné vztahy. Děti jsou si také navzájem nejbližším a nejvydatnějším stimulačním prostředím. (Matějček, Bubleová, Kovařík, 2002)

Podle Klimeše nejsou zcela vhodné pro pěstounskou péči na přechodnou dobu rodiny s malými dětmi do 10 let z toho důvodu, že nelze zabránit situacím, kdy se děti na sebe citově navážou. Velmi obezřetní musí být podle Klimeše všechny singles nebo samožadatelky, právě proto, že nejsou citově ukotveny jinde. Hrozí zde nebezpečí vázání se na svěřené dítě. Tedy tyto ženy nejsou obecně vhodné pro dočasné formy náhradní rodinné péče. (Klimeš, 2013)

Také kontakty mezi biologickými sourozenci z původní rodiny jsou podle Vágnerové důležité. Například sourozenci z citově deprivativního prostředí jsou na sobě nápadněji závislé a navzájem si uspokojují potřebu bezpečí. (Vágnerová, 1996, str. 11)

Jednou ze základních psychologických potřeb je potřeba pozitivní identity. Tato potřeba musí být uspokojována v náležitě míře a ve vhodné době, pokud se má lidská osobnost vyvíjet zdravě. Výsledkem uspokojení této potřeby je pozitivní přijetí sama sebe, to se pokládá za jednu ze základních podmínek pro pozitivní přijímání druhých lidí a pro uspokojivé společenské zařazení konkrétního člověka. Identita je naše vnitřní odpověď na otázku, kdo jednotlivec je, co znamená pro druhé, jaké místo zaujímá ve svém sociálním světě. (Matějček in Matějček a kol., 1999a, s. 67)

V naší civilizaci totožnost člověka vyjadřuje jeho jméno. To se skládá z křestního jména a příjmení. Křestní jméno vyjadřuje, kterým členem rodiny jednotlivá osoba je. Příjmení určuje, do které rodiny tato osoba patří. Způsob dávání jmen tak ukazuje rodinu jako základ osobní totožnosti. Konzervativní předávání osobní identity rodinou však slábne. V naší civilizaci je jednatel během posledních dvou století v mnoha ohledech nadřazen nad rodinu. (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 12)

4.1.2 Kontakty a citová vazba dětí v pěstounské péči s biologickými rodiči

Pokud je dítě umístěno do pěstounské péče, biologičtí rodiče neztrácejí právo na kontakt se svými dětmi. Do této instituce by měli vstupovat pěstouni s tím, že pokud to bude v zájmu dítěte, budou kontakt s biologickou rodinou muset podporovat a být na to připraveni. (Občianske združenie Návrat, 2000)

Bezpodmínečné přijetí dítěte je úkol náročný a vyžaduje od pěstounů velkou dávku tolerance, pochopení a hlavně trpělivosti. Musí mnohdy čelit nejen problémům ze strany dětí ale také právě z jejich původní rodiny. (Bubleová, 2001)

Pokud jsou pěstouni vedeni k tomu, aby se do role vlastních rodičů nevžívali, mají větší možnost přijímat dítě takové, jaké je. V tomto směru je určitá výhoda proti rodičům adoptivním. Dobře připravení rodiče se lépe se vyhýbají přepjatému očekávání a nerealistickým požadavkům na dítě. (Matějček, 1999)

Vyjmenovaná specifika by měla lépe nastínit a zdůraznit sociálním pracovníkům odlišné postavení pěstouna v rodičovské roli. Předpoklady ke správnému přijetí této role pěstouna uvádí následující kapitola.

5 Předpoklady optimálního fungování pěstounských rodin

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem by si měli pěstouni být vědomi jak důležitá je pro přijaté děti pocit jistoty a bezpečí. Zájemcům o pěstounskou péči je zdůrazňována náročnost a jsou jmenovány předpoklady, které by měli splňovat. Nutné předpoklady jsou prověřovány. Tato kapitola jmenuje předpoklady nutné k výkonu pěstounské služby, motivace, které k pěstounství vedou a nabízí možnosti podpory. Jedním prvkem podpory k optimálnímu fungování je i hmotné zajištění pěstounů.

Rodina je systém, ve kterém jednotlivci nejsou prvky jen sami o sobě. Jednotliví členové jsou zde v sociálních vztazích a interakcích. Chování každého jednotlivce ovlivňuje všechny ostatní. Pokud dojde k porušení v jednom prvku, projeví se to ve fungování celého systému. Rodina je zapojena do širšího celku. Tento celek tvoří příbuzní, sousedé, přátelé a ostatní. Následuje další, mnohem širší systém, který rodinu obklopuje a ten představují instituce, jako jsou zaměstnavatelé, školy, soudy. Jmenované instituce mají celospolečenský dosah. Jedná se společenské normy, obecně uznávané hodnoty, zákony, normy, předpisy, tradice, ale i předsudky a pověry. Rodina je stabilizujícím prvkem sociálního systému a může mít různé složení členů. (Matějček, 1992, s. 35)

Biologická rodina je název, kterým se většinou označuje rodina, v níž je alespoň jeden z rodičů biologickým rodičem dítěte. S biologickým rodičovstvím bývá spojováno psychologické rodičovství, to může vzniknout i tak, že biologicky nepříbuzný dospělý pečuje o nevlastní dítě. (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 46)

Matějček (1999) popisuje zajímavý fakt, že o psychickém přijetí dítěte rozhodují rodičovské postoje, které se vytvářejí nikoli během těhotenství, ale v celém předchozím životě. To znamená zkušeností s vlastními rodiči, životem v rodině, poznáním role v rodině, mužské a ženské, stykem s vrstevníky, dosažením vlastní sexuální identity, zamilováním. Teprve potom prožíváním těhotenství, porodu. Toto vnitřní přijetí dítěte je psychologickou podstatou rodičovství, což znamená, že v nejzákladnějším a nejdůležitějším bodě jsou si rodiče vlastní i nevlastní rovni.

Pokud se rodič zaměří na způsob výchovy dětí, je důležité respektovat individuální rozdíly mezi dětmi a nesnažit se je porovnávat. (Schoolerová, 2002)

5.1 Motivace k pěstounství

Pud mít a pečovat o dítě je vrozená potřeba, ale intenzita není u všech stejná. To jestli jedinci mají malou potřebu mít potomstvo nebo touží mít hodně dětí je ovlivněno dalšími potřebami. Sem patří například potřeba osobního rozvoje. (Vágnerová, 2012)

Podle Matějčka (1999) je nejčastější motivací rodičů pro přijetí dítěte do náhradní rodinné péče nemožnost mít svoje vlastní dítě, tedy neplodnost, a druhou nejčastější motivací je náhrada za zemřelé dítě. Motivovanost žadatelů může být různá. Může vycházet ze snahy pomoci opuštěnému dítěti, ze strachu, že zůstanou lidé ve stáří sami, nebo z dlouhodobé neschopnosti mít dítě, přestože biologicky ze zdravotního hlediska to možné je.

Lazecký (2008) ve své knize uvádí, že nejčastěji zastoupeným motivem u žadatelů o pěstounskou péči je především touha pomoci. Přestože pěstouni uvádějí různé motivy, je přesvědčený, že touha po dítěti je ukryta v každém motivu.

Vágnerová (2012) uvádí několik motivů, které vedou jedince k rodičovství, k biologickému nebo náhradnímu.

1. Děti přinášejí rodičům nové zážitky a zkušenosti, které je obohacují. Zároveň je to ale může omezovat kvůli stereotypní péči o děti. Potřebu nových zážitků mohou uspokojovat i děti, které nejsou jejich biologickými dětmi.

2. Děti jsou zdrojem citové odezvy. Lásku přijímají, ale také ji oplácejí.

3. Děti mohou uspokojovat potřebu seberealizace. Někteří chápou rodičovství jako jeden z možných způsobů jak se vyrovnat vlastním rodičům. Chtějí si dokázat, že roli matky zvládnou lépe než jejich matka. I náhradní rodičovství může být projevem seberealizace. Ta spočívá v péči, kterou je rodič dítěti ochoten věnovat.

4. Děti mohou přispívat k pocitu naplnění života rodičů. Stanou se smyslem existence rodičů. Stejně uspokojení mohou zažívat i rodiče náhradní.

5. Děti jsou považovány za pokračování života svých rodičů. V dětech je na genetické i psychosociální úrovni zachována existence rodu. (Vágnerová, 2012)

V otázce motivace pro náhradní rodičovství, je důležité, aby jej chtěli naplnit oba rodiče (Schoolerová, 2002). Jejich motivace by měla být založená na tom, že jsou tu pro dítě, kterému chtějí pomoci, podpořit jeho vývoj, ne ho vlastnit. (Škoviera, 2007) Předpokladem je tedy i stabilní citový vztah mezi manželi, který by měl být i v průběhu náhradního rodičovství dostatečně rozvíjený. (Sobotková, 2003)

Bezpodmínečně přijmout dítě je náročný úkol, vyžaduje od pěstounů velkou dávku tolerance, pochopení a hlavně trpělivosti. Musí čelit nejen problémům ze strany dětí ale také z jejich původní rodiny. Důvody k přijetí dítěte by měly vycházet z jasné motivace, o které by měli dokázat mluvit. (Bubleová, 2001)

Gabriel a Novák (2008) hovoří o neúspěšné pěstounské péči u rodičů, kteří byli motivováni pouze dávkami pěstounské péče z dávek státní sociální podpory a řešili si pěstounstvím svoji ekonomickou situaci.

Kovařík (1997) zase konstatuje, že mezi neúspěšnými pěstounskými péčemi nacházíme častěji případy, kdy je pěstounská péče druhotnou volbou poté, kdy původní preferencí bylo osvojení. Také sem patří i případy ovlivněné nedostatkem informací, tedy rodiče, u kterých původní preference vůbec nebyly zjišťovány. Pokud pěstouni dostávají kvalitní vzdělávání, je pro ně pravděpodobnější udržitelnost jejich poslání. Příznivěji hodnotí svoje zážitky týkající se pěstounství. (Lee, 1991)

Rozhovorem s respondenty i mojí vlastní zkušeností jsem zjistila, že ať už je motivací pro uchazeče cokoli, tato motivace musí být jasná, osobní a musí vycházet z vnitřního přesvědčení.

5.2 Podpora pěstounské rodiny

Ke správnému přijetí role pěstouna nabízí návod uznávaný dětský psycholog Zdeněk Matějček (1999). Na prvním místě vyzývá k přijetí svého náhradního rodičovství. Slovo náhradní nemá být vnímáno jako něco podřadného. Důraz je zde kladen spíše na slovo rodičovství – psychologické rodičovství je povýšeno nad biologické zplození dítěte. Jako další zásadu přijetí role vyzývá k tomu, nemít strach o lásku dítěte. Podle autora bylo v mnoha výzkumech prokázáno, že dítě za matku a otce přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají. Dále nabádá rodiče k práci na sobě samých. Popisuje sice, že pokrevní rodiče mají jednodušší cestu k porozumění dítěti v jeho individualitě a jedinečnosti. Náhradní rodiče se musí k tomuto porozumění propracovat. Není vhodné budované porozumění ničit netrpělivostí a nedočkavostí. Autor také upozorňuje na nebezpečí zatajované pravdy. Nový svazek je nejlépe pojištěný pravdou, sebelepší zákon ji nenahradí. Pokud se s identitou náhradních rodičů smíří oni sami, je dobré vést k přijetí pozitivní identity přijatého, osvojeného dítěte i je samotné. Dítě by o sobě mělo vědět víc, než vědí ostatní. V opačném případě by mohlo být zaskočeno informacemi, kterým nerozumí

a které mohou negativně poznamenat jeho vztah k rodinným vychovatelům. Další důležitou zásadou je informace nejen sdělovat, ale také sdílet. Rodiče nemají čekat, až se dítě začne samo ptát. Je třeba začít co nejdříve, při vhodné příležitosti. Adoptivní rodiče se někdy mylně domnívají, že stačí dítěti jednou říct, že ho přijali z dětského domova. To ale nestačí. K tomu, aby dítě pravdu skutečně přijalo, je třeba onen fakt postupně a opakovaně sdělovat. Dítě by mělo vědět všechno podstatné nejlépe ještě před nástupem do školy. Zdeněk Matějček také nesouhlasí se snahou náhradních rodičů vymazat, potlačit nebo přetlačit dědičný vklad dítěte. S tímto vkladem by měli rodiče hospodařit výchovně a využívat ho k dobrému. Pravidlo počítat s horším a lepším se nechat překvapit platí v rodičovství kdekoliv. Vlastní i nevlastní rodiče nesmí do dítěte vkládat předpjatá očekávání, nadnesené ideály, které by mělo dítě podle jejich přání splnit. Také informaci o tom, že rodiče dítě opustili, je lépe dítěti vykládat jako nemoc, nedostatek schopnosti k výchově, nešťastnou shodu okolností, duševní poruchu a mnoho dalších důvodů, nikdy ne jako morální špatnost. Pokud byla identita dítěte dobře budována, nezpůsobí setkání se svými vlastními rodiči příliš velký otřes, naopak vztahy posílí. Otevřené rodinné společenství bude pro dítě vždy důležité.

Rodiče, kteří přijmou „cizí“ dítě do vlastní péče, mívají tendence se izolovat a vytvářet si obranné mechanismy, jako by očekávali útok zvenčí. Takle situace neprospívá ani dětem ani rodičům. Důležitá je připravenost nejen blízké, ale i vzdálené rodiny, aby spolupracovali a pomáhali v těžkostech. Tímto způsobem se vytvoří otevřené rodinné společenství. (Matějček, 1999, s. 93 – 98)

Součástí transformace systému péče o ohrožené děti je mimo jiné plán vytvoření funkční podpůrné sítě pro náhradní rodiče. Součástí této sítě by měla být také služba „rodinného psychologa“. Tento typ odborné práce s náhradní rodinou, který dlouhodobě prosazují odborníci věnující se náhradním rodičům, je založen na kontinuální spolupráci rodiny s psychologem, která umožní důkladnou znalost případu, otevřenou a důvěrnou komunikaci mezi odborníkem a klientem. (Sobotková, 2005b)

5.2.1 Finanční podpora pěstounské péče

Dítěti v pěstounské péči je zajištěno dostatečné hmotné zabezpečení, ale i přiměřená odměna těm, kteří se ho ujali. Tato podpora se netýká jen finančního zabezpečení. Podle novely zákona o sociálně-právní ochrany dětí mají pěstouni nárok také na celou řadu služeb. Jedná se například o odborné poradenství na poskytnutí pomoci při zajištění péče o dítě. Tuto péči mohou poskytovat osoby blízké, jiné

pěstounské rodiny nebo dobrovolníci. Důležité ale je, aby osoby, které krátkodobě pečují o dítě, znaly jejich specifika. Mají také nárok na zprostředkování psychologické nebo terapeutické pomoci. Dále mají právo na zajištění možnosti zvyšovat své znalosti v oblasti výchovy a péče o dítě. Jedná se především o znalost či dovednost při péči o specifické skupiny dětí. (Čí je dítě, 2013)

5.2.1.1 Dávky ze systému státní sociální podpory

Pěstounská péče je finančně podporována několika státními systémy. Vyjmenované dávky se mohou týkat pěstounů. Jsou označovány jako dávky, poskytované osobám (rodinným příslušníkům) ve společensky uznaných sociálních situacích, kdy stát skrze jejich vyplacení z části přebírá spoluzodpovědnost za vzniklou sociální situaci. V rámci systému státní sociální podpory je poskytován: přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, porodné, pohřebné. (MPSV, 2013)

Přídavek na dítě je základní dlouhodobou dávkou poskytovanou rodinám s dětmi, která jim pomáhá krýt náklady, spojené s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Při poskytování dávky je testován příjem rodiny v předchozím kalendářním roce. Za příjem se považuje i rodičovský příspěvek. (MPSV, 2013)

Další dávkou je **rodičovský příspěvek**. Na příspěvek má nárok pouze rodič, který po celý měsíc osobně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině. Za rodiče se podle zákona považuje i osoba, které bylo svěřeno dítě do péče, osoba pečující o osvojené dítě nebo o dítě, kterému rodiče zemřeli. (Bubleová, 2011)

Příspěvek na bydlení je určený ke krytí nákladů na bydlení rodinám nebo jednotlivcům s nízkými příjmy. Žadatel musí doložit příjmy rodiny za kalendářní čtvrtletí. Za příjem se považuje i přídavek na dítě a rodičovský příspěvek. (MPSV, 2013)

Porodné náleží také osobě, která převzala dítě do trvalé péče, péče nahrazující péči rodičů. Jedná se o převzetí do 1 roku jeho věku, za předpokladu, že toto dítě bylo prvním dítětem osoby, na které z důvodu jeho převzetí vznikl nárok na porodné, a před převzetím tohoto dítěte do péče této osobě nevznikl nárok na porodné podle § 44¹. Za podmínek uvedených ve větě první má nárok na porodné také osoba, která převzala do

---

¹ Pokud vznikl nárok na porodné tím, že osoba porodila své první živé dítě, nebo které se současně s prvním dítětem narodilo další živé dítě nebo děti

trvalé péče nahrazující péči rodičů 2 nebo více současně narozených dětí. Podmínkou je, že rozhodný příjem v rodině této osoby nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,70. (MPSV, 2015)

5.2.1.2 Dávky ze systému nemocenského pojištění

Peněžitá pomoc v mateřství. Nárok na peněžitou pomoc v mateřství má pojištěnec, který převzal dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí orgánu, který o převzetí rozhoduje. Převzaté dítě nesmí ke dni převzetí dosáhnout věku sedmi let, nejdéle do dosažení věku 7 let a 31 týdnů. Podmínkou nároku na tuto dávku je účast pojištěnce na pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dnů v posledních dvou letech. Podpůrčí doba je 22 týdnů. Začíná vždy dnem převzetí dítěte pojištěncem do péče. Výše peněžité pomoci za kalendářní den činí 70% denního vyměřovacího základu. (Bubleová, 2011)

Ošetrovné je další peněžitou dávkou nemocenského pojištění, která náleží při splnění zákonem stanovených podmínek zaměstnanci účastnému nemocenského pojištění, který musel zůstat doma pro osobní překážku v práci spočívající v ošetřování jiného nemocného člena rodiny, pokud zdravotní stav nemocného vyžaduje ošetřování jinou osobou. Ošetrovné nenáleží, jestliže jiná fyzická osoba má z důvodu péče o toto dítě nárok na poskytování peněžité pomoci v mateřství nebo má nárok na rodičovský příspěvek. (ČSSZ, 2014)

5.2.1.3 Dávky pěstounské péče

Finanční zajištění dětí v NRP je upraveno zákonem o státní sociální podpoře. O tyto dávky se žádá na příslušných úřadech práce. Základními dávkami jsou dávky v zákoně označené jako dávky pěstounské péče.

Mezi dávky pěstounské péče patří příspěvek na úhradu potřeb dítěte „Příspěvek se poskytuje do dosažení zletilosti dítěte nebo nejdéle do 26 let, jestliže jde o nezaopatřené dítě, které žije ve společné domácnosti s osobou, která byla do dosažení zletilosti jeho pěstounem.“ (Bubleová, 2011, s. 31) Nárok na tento příspěvek má každé nezletilé nezaopatřené dítě. Po dobu nezletilosti žádá o příspěvek pečující osoba v evidenci nebo osoba pečující. V případě zletilého dítěte si o příspěvek na úhradu potřeb si již dítě žádá zletilý sám. Nárok na příspěvek je zamítnut, pokud je dítě příjemcem důchodu

z důchodového pojištění, nebo když je důchod vyšší nebo stejný jako příspěvek na úhradu potřeb dítěte. (MPSV, 2013)

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte se liší věkem dítěte a závislostí na pomoci jiné fyzické osoby. Dávky určené podle věku za kalendářní měsíc činí 4 500 Kč pro dítě ve věku do 6 let, 5 550 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let, 6 350 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let, 6 600 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.

Věk dítěte	I.st. závislosti Kč.	II.st. závislosti Kč.	III.st. závislosti Kč.	IV.st. závislosti Kč.
Do 6 let	4 650	5 550	5 900	6 400
6-12 let	5 650	6 800	7 250	7 850
12-18 let	6 450	7 800	8 300	8 700
18-26 let	6 750	8 100	8 600	9 000

Tab. I. Rozdělení výše příspěvku na péči podle věku a stupně závislosti dítěte na péči jiné osoby

Odměna pěstouna. Další dávkou ze systému dávky pěstounské péče je odměna pěstouna. Nová úprava již nerozlišuje odměnu pěstouna, odměnu ve zvláštních případech a odměnu pěstouna v zařízení pro výkon pěstounské péče. Nárok na odměnu má osoba, která pečuje o dítě nebo je vedena v evidenci. (MPSV, 2013) Je-li pěstounem prarodič a má-li v péči jedno nebo dvě děti, které nejsou závislé na pomoci jiné osoby ve stupni II-IV, náleží mu odměna. Zde se ale zkoumají majetkové a sociální poměry, přihlíží se rovněž ke zdravotnímu stavu. Pokud mají prarodiče v péči 3 a více dětí, tato odměny jim náleží. (MPSV, 2013) Při společné pěstounské péči manželů, náleží tento příspěvek pouze jedné osobě na základě dohody, i když má každý z manželů děti svěřené výhradně do své péče. (MPSV, 2013) Souběh pobírání odměny pěstouna a starobního důchodu se nevylučuje, toto se netýká pobírání odměny pěstouna a předčasného pobírání starobního důchodu. (MPSV, 2013)

Výše odměny pěstouna činí za kalendářní měsíc 8 000 Kč, je-li pečováno o jedno dítě, 12 000 Kč, je-li pečováno o 2 děti, 20 000 Kč, je-li pečováno alespoň o 3 děti nebo je-li pečováno alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby

ve stupni II, III, IV., dále jde-li o osobu v evidenci, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě. (MPSV, 2013)

Příspěvek při převzetí dítěte. Účelem tohoto příspěvku je přispění na nákup všech potřebných věcí pro dítě, které přichází do nové rodiny. Nárok na dávku může být uplatněn do 1 roku ode dne převzetí dítěte (Bubleová, 2011). Výše částky se opět liší věkem přijatého dítěte. Jednorázově se vyplácí za dítě do 6 let 8 000 Kč, za dítě od 6-12 let 9 000 Kč, od 12-18 let 10 000 Kč.

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla. Tento příspěvek náleží pěstounovi, který má v péči nejméně 3 děti. Podmínkou také je, že vozidlo nesmí pěstoun používat pro výdělečnou činnost. (Bubleová, 2011)

Příspěvek při ukončení pěstounské péče náleží dítěti, které bylo ke dni zletilosti v pěstounské péči a to ke dni zániku nároku na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Tento příspěvek je vyplácen jednorázově ve výši 25 000 Kč. (MPSV, 2013)

Hmotná podpora je základním specifíkem pěstounské péče v systému náhradní rodinné péče. Jaká další specifika pěstounská péče vymezuje, uvádím v následující kapitole, tak jak je definuje nové znění zákona.

6 Hlavní změny vyplývající z novely zákona

Tato kapitola popisuje přehled nejdůležitějších změn, které vyplývají z novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí platné od ledna 2013 v systému péče o ohrožené a opuštěné děti. Jako nejdůležitější je označují pracovníci odboru rodiny a ochrany práv dětí na MPSV. (MPSV, 2013) Soustředila jsem se pouze na ty, které jsou pro náhradní rodiče, nebo s jejich profesí souvisí.

Podle spoluautora novely zákona Miloslava Macely, bude na základě nových pravidel náročnější stát se pěstounem. Pokud se však někdo pěstounem stane, bude při výkonu náhradního rodičovství mnohem více podporován než dosud. (Sociální práce 4/2014)

Obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen **pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte** a jeho rodiny a to zejména z hlediska posouzení, zda se jedná o dítě uvedené v § 6 (mj. které bylo svěřené do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy), podle druhu a rozsahu opatření vedoucích k ochraně dítěte a poskytovat pomoc rodičům nebo jiným osobám zodpovědným za výchovu dítěte. Obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny **individuální plán ochrany dítěte**, který vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny, zároveň stanoví časový plán pro provádění těchto opatření ve spolupráci s rodiči, dítětem a odborníky zainteresovanými do řešení problémů dítěte a jeho rodiny. Individuální plán pravidelně aktualizuje. (MPSV, 2013)

Další novinkou pro pěstouny je uzavření **dohody o výkonu pěstounské péče**. Dohoda o výkonu pěstounské péče je pro pěstouny povinností i právem. Musí být v souladu s individuálním plánem dítěte. Každý pěstoun je povinen, do třiceti dnů od nabytí právní moci rozhodnutí do zařazení do evidence osob, uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče s příslušným oddělením sociálně právní ochrany dětí nebo s doprovázející organizací. Nejvhodnější je doprovázení jednou klíčovou doprovázející osobou, která zprostředkovává poradenství v běžných záležitostech, dále předává informace kompetentním subjektům, informuje pěstouny o jednotlivých postupech a další činnosti související s pěstounskou péčí. V případě umístění dítěte k pěstounům vyjasňuje kompetence a role jednotlivých subjektů. V doprovázející organizaci pracuje

několik specialistů – psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník. Povinností doprovázející organizace je poskytovat informace o dítěti oddělení sociálně právní ochrany dítěte, zpráva musí být podána minimálně jednou za šest měsíců. Společně s oddělením sociálně právní ochrany dětí se podílí na tvorbě individuálního plánu a spolupracuje se všemi zúčastněnými subjekty. (Zákon č. 359/1999 Sb.: § 47b)

Další změnou pro dlouhodobé pěstouny je **zrušení zařízení pro výkon pěstounské péče**. Písemné dohody o výkonu pěstounské péče v zařízení mezi pěstounem a zřizovatelem zařízení pro výkon pěstounské péče, uzavřené podle zákona č. 359/1999 Sb., ve znění účinném do dne nabytí účinnosti tohoto zákona, zůstávají v platnosti i po dni nabytí účinnosti tohoto zákona. Práva a povinnosti pěstouna a zřizovatele zařízení, které vyplývají z těchto dohod, se vztahují pouze k dětem, které byly svěřeny do pěstounské péče, osobě, která má zájem stát se pěstounem, nebo poručnické péče přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona. Platnost dohody o výkonu pěstounské péče v zařízení skončí nejpozději dnem ukončení uvedené péče u posledního dítěte, které bylo do takové péče svěřeno přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona. Fyzická nebo právnická osoba, kterým bylo přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona vydáno pověření ke zřizování a provozování zařízení pro výkon pěstounské péče, mohou na základě tohoto pověření vykonávat práva a povinnosti zřizovatele zařízení pro výkon pěstounské péče podle dohod o výkonu pěstounské péče v zařízení uzavřených přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona. Tyto pověřené osoby mohou ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona požádat krajský úřad o vydání pověření k uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče. Na základě dohody pěstouna a zřizovatele zařízení pro výkon pěstounské péče může být dohoda o výkonu pěstounské péče v zařízení pro výkon pěstounské péče změněna na dohodu o výkonu pěstounské péče. Odměnu pěstouna, která pěstounovi náleží na základě dohody o výkonu pěstounské péče v zařízení pro výkon pěstounské péče uzavřené do dne nabytí účinnosti tohoto zákona, je zřizovatel zařízení povinen vyplatit pěstounovi naposledy za kalendářní měsíc předcházející dni nabytí účinnosti tohoto zákona. (MPSV, 2013)

Ke změnám souvisejícími s novelou zákona patří i **změny v okruhu dávek** pěstounské péče uvedené v kapitole 5.2.1.3 Odměna pěstouna se pro účely zákonů upravující daně z příjmů, pojistné na sociální zabezpečení, pojistné na úrazové pojištění a pojistné na všeobecné zdravotní pojištění považuje za příjem ze závislé činnosti. Při společné pěstounské péči manželů náleží dávka pěstounské péče jen jednomu z manželů určenému na základě dohody manželů. Nedohodnou-li se manželé, určí příslušná

krajská pobočka Úřadu práce, kterému z manželů dávku pěstounské péče přizná. Jde-li o odměnu pěstouna, provede krajská pobočka Úřadu práce srážky a odvody podle zvláštních právních předpisů z přiznané odměny pěstouna. Na úseku zdaňování příjmů ze závislé činnosti a funkčních požitků plní Úřad práce České republiky povinnosti plátce daně jako zaměstnavatel podle zvláštních právních předpisů uvedených v následujících zákonech. (Zákon č. 592/1992 Sb., o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění, ve znění pozdějších předpisů; Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů; Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů; Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů; Zákon č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů; Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů)

6.1 Povinnosti pěstounů podle novely zákona

Následující povinnosti vyplývají také z novely zákona. Do této doby pěstouni všechny povinnosti týkající se péče řešili jen s pracovníky oddělení sociálně právní ochrany dětí, rovněž povinnosti z uzavřené dohody o výkonu pěstounské péče jsou pro pěstouny nové. Mezi základní povinnosti patří zajištění péče o dítě a to v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte, které zpracovává obecní úřad obce s rozšířenou působností. Ten vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny a stanoví časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny. Individuální plán se vypracovává od počátku doby poskytování sociálně-právní ochrany, nejpozději do 1 měsíce od zařazení dítěte do evidence obecního úřadu obce s rozšířenou působností. (MPSV, 2013)

Obecní úřad obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu má trvalý pobyt osoba pečující nebo osoba v evidenci, navrhne pěstounům uzavření dohody o výkonu pěstounské péče, která upraví podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností. Pokud nechtějí dohodu o výkonu pěstounské péče uzavřít s příslušným obecním úřadem obce s rozšířenou působností, můžou dohodu se souhlasem příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností uzavřít s obecním úřadem obce s rozšířenou působností mimo obvod trvalého pobytu, krajským úřadem nebo pověřenou osobou. Pokud pěstoun

neuzavře dohodu do 30 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí příslušného orgánu o svěřením prvního dítěte do péče, upraví podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností založených svým rozhodnutím. Osoba pečující nebo osoba v evidenci může vypovědět dohodu o výkonu pěstounské péče bez udání důvodu, bez zbytečného odkladu musí o tomto informovat obecní úřad obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu má trvalý pobyt. (MPSV, 2013)

Ve všech věcech, které se týkají dítěte, se pěstoun obrací na svou doprovázející organizaci nebo případně na oddělení sociálně-právní ochrany dítěte příslušného obecního úřadu, který soustředí všechny podstatné informace o dítěti a celém průběhu jeho sociálně-právní ochrany. Pěstoun je také povinen udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými, umožnit styk s biologickými rodiči nebo oprávněnými osobami, opět v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte, pokud ovšem soud nerozhodl jinak. Dále zákon ukládá osobě pečující nebo osobě v evidenci spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledovat vývoj dětí, umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče. (MPSV, 2013)

Novela zákona o sociálně právní ochraně dětí z 1. 1. 2013 přinesla také změnu v dalším vzdělávání pěstounů. Pěstouni jsou povinni absolvovat během dvanácti měsíců 24 hodin vzdělávání. Účastníci získají osvědčení o absolvování konkrétního vzdělávacího kurzu a tyto kurzy jsou jim nabízeny bezplatně. Náklady hradí vždy doprovázející organizace ze státního příspěvku. Nárok na státní příspěvek na výkon pěstounské péče má obecní úřad obce s rozšířenou působností na základě vydání správního rozhodnutí nebo obecní úřad obce s rozšířenou působností, obecní úřad, krajský úřad, nebo pověřená osoba, které uzavřely dohodu o výkonu pěstounské péče. Státní příspěvek na dohodu činí 48 000 Kč za kalendářní rok, pokud pravomocné správní rozhodnutí nebo dohoda o výkonu pěstounské péče trvaly po celý kalendářní rok. (MPSV, 2013)

Cuddeback uvádí, že kvalitní školení je pro podporu náhradních rodičů zásadní. Ti si často stěžují na nedostatečné vzdělávání. (Cuddeback, 2002)

6.2 Práva pěstounů

Pěstouni mají podle novelizace zákona právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě. Tato pomoc spočívá zejména v zajištění krátkodobé péče. Jedná se o případy, kdy je osoba pečující nebo osoba v evidenci

uznána dočasně práce neschopnou nebo při ošetřování osoby blízké, při narození dítěte, při vyřizování nezbytných osobních záležitostí, při úmrtí osoby blízké. Dále mají právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě nebo děti, která je přiměřená věku dítěte. Tato pomoc musí být v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce, pokud dítě dosáhlo alespoň věku 2 let. Dalším právem je právo na zprostředkování terapeutické, psychologické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za šest měsíců. Vzhledem k náročnosti profese zákon stanovuje také právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin v době 12 kalendářních měsíců jdoucích po sobě. Následuje právo na pomoc při plnění povinností v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak, čteně pomoci při zajištění místa pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem a při zajištění asistence při tomto styku. (MPSV, 2013)

Konkrétní podoba a náplň služeb (např. minimální rozsah poradenství nebo obsah, zaměření a způsob zajištění zvyšování znalostí a dovedností v oblasti výchovy a péče o dítě v pěstounské péči) je v prováděcí vyhlášce k zákonu o sociálně právní ochraně dětí, která má číslo 473/2012 Sb.

Určité vodítko, co jednotlivé služby, které by měly být uvedeny v dohodě o výkonu pěstounské péče obsahují, najdeme v nově zveřejněných informacích Ministerstva práce a sociálních věcí č. j. 2013/33463-211, ze dne 15. 5. 2013. (MPSV, 2013)

Práva a povinnosti, které nutí k aktivní spolupráci mezi pěstounem, pověřenou organizací popř. biologickými rodiči jsou pro dlouhodobé pěstouny skutečností, se kterými někteří při vstupu do pěstounské péče nepočítali. Že tato změna vyvolala veřejnou diskusi, je patrné i z médií. V následující kapitole uvádím reakce některých odborníků, kteří mají v sociální práci s ohroženými dětmi své místo.

7 Reakce na novelu zákona v médiích

Pro dokreslení pohledu na změny v odborných i laických kruzích jsem vybrala názor sociálního pediatra Františka Schneiberga, spoluautora novely zákona Miloslava Macely, vedoucího katedry sociální práce Oldřicha Matouška a Jana Otýse, který osobně prošel náhradní rodinnou péčí i ústavním zařízením.

Předseda Společnosti sociální pediatrie MUDr. František Schneiberg, který vyučuje sociální pediatrii a sociální medicínu se pro novinářku se zaměřením na zpravodajství o zdravotnictví, na jejím blogu vyjádřil k tématu takto:

„Nelíbí se nám například to, že tzv. profesionální pěstoun má finanční příjem 20 tisíc korun za měsíc, i když momentálně žádné dítě v péči nemá, je pouze zapsán v evidenci pěstounů. Oproti tomu klasičtí pěstouni, kteří se starají o dítě již léta, mají pouze osm tisíc korun na dítě za měsíc. Na částku 20 tisíc korun za měsíc dosáhnou tehdy, pokud mají v péči děti tři.“ (Aktuálně. cz, 2013)

Časopis Edice Otvíráme, občasný magazín o právech dětí a péči o ně, vydávaný Agenturou PubliCon ve spolupráci s občanským sdružením Publicist za podpory nadace Terezy Maxové dětem uveřejňuje názor Jana Otýse. Tento člověk prošel ústavní výchovou i pěstounskou péčí a k otázce změn v zákoně říká:

„Stát a jím pověřené organizace se teď hodně soustředí na školení stávajících pěstounů. To je dobře, ale podle mě by se měli všichni zaměřit více právě na širší oslovení veřejnosti a zlepšení mediálního obrazu novely. Tomu dost uškodila především bulvární média. Získat dostatek zájemců o profesionální pěstounství je teď totiž bezpochyby zásadní. Celkově by ale určitě měla být prvotní podpora problematických rodin, tak aby co nejméně dětí bylo rodičům odebíráno. Pak by ani nebylo zapotřebí tolik pěstounů.“ (Otvíráme, nadace nejen o českých dětech, 2013)

Ke změnám se ve stejném vydání časopisu vyjádřil i Doc. PhDr. Oldřich Matoušek, CSc.:

„...reformní kroky provází panika v ústavních zařízeních, která spadají většinou pod resort školství tam celou reformu čtou tak, že ústavní zařízení budou plošně zrušena. Což ale nikdy nikdo neřekl. V oblastech s vysokou nezaměstnaností jsou tato zařízení poměrně významnými zaměstnavateli, když má dětský domov třeba 48 dětí, potřebuje k dobrému fungování mnoho zaměstnanců, protože tam někteří musejí být na tři směny. A kdyby zařízení zaniklo, jaká je jejich budoucnost? Reforma má za sebou teprve první krůček a je ve svých počátcích hodně zaměřena na orgány sociálně-právní ochrany dětí a na pěstouny, asi proto neprobíhá ze strany státu žádná výrazná komunikace s těmito zařízeními, která by jim otvírala nové perspektivy, takže je přirozené, že všechno sledují s obavami. Přitom přichází doba, kdy by se měla věnovat pozornost terénní preventivní práci s rodinami, protože na tu tady až na několik výjimek nikdo není. Čili stát by měl umět říci, co s ústavními zařízeními a jejich lidmi bude, jaké jsou jejich perspektivy. Protože je jasné, že pokud se celý systém nějak změní, oni jsou se svou speciální kvalifikací jedním z personálních rezervoárů, který by měl být využit.“ (Otvíráme, nadace nejen o českých dětech, 2013)

Další reakci jsem zaznamenala v pořadu ČRo České Budějovice od spoluautora novely zákona o sociálněprávní ochraně dětí Miloslava Macely v pořadu Bez obalu:

„Protože, jak jsem řekl, jak zákon o sociálněprávní ochraně dětí, tak i občanský zákoník prostě dal tu pěstounskou péči tam, kam patří. Není to osvojení, ten pěstoun má skutečně, co se týče vztahů k dítěti, jenom omezená práva a povinnosti, a proto celý ten koncept pěstounské péče je takto nastaven. V tom systému pro řešení situace dítěte musí být jako celý vějíř různých řešení. Od toho nejzásadnějšího, kdy tedy, ano, to dítě osvojují, protože už to dítě nemůže od svých rodičů nic očekávat, ani teď, ani do budoucna, až po takovou tu mezi péči, což je ta péče pěstounská, kdy se stále pracuje s alternativou, že to dítě se může ke svým rodičům vrátit. Co se zdůrazňuje v celém občanském zákoníku, to je takový ten přirozený vztah mezi rodičem a dítětem. Jsou to prostě rodiče dítěte, je tam to pokrevní biologické pouto a stát, společnost, by měl dělat všechno pro to, aby tato pouta nebyla zpřetrhána, ještě jeden prvek, který je tady důležitý v tom systému v České republice, 75 procent pěstounů v České republice jsou příbuzní dítěte. Takže i z tohoto pohledu je potřeba nahlížet na institut pěstounské péče.“ (ČRO České Budějovice, 2014)

Zamyšlení nad atraktivitou odměny pěstouna popsala v Parlamentních listech krajská zastupitelka z oddělení sociálních věcí za Královehradecký kraj Bc. Zdeňka Šárová:

„Odměna pěstouna podle nové zákonné úpravy – laicky řečeno – kopíruje „odměnu pěstouna ve zvláštních případech“ podle úpravy do konce roku 2012 (rozdíl je v její výši a v tom, že tenkrát se její výše odvíjela od životního minima a byla tedy valorizována, zatímco dnes je pevně daná a bez ohledu na inflaci je ke změně její výše potřeba změna zákona). Jsou z ní odváděny dávky na sociální a zdravotní pojištění (příjemce má zajištění na důchod), avšak na rozdíl od staré úpravy se z ní odvádí i daň z příjmu. Je tedy možné i uplatnit daňové odpočty. Přesto se nezapočítává jako započitatelný příjem pro účely přiznání dávek státní sociální podpory. Nejedná se o mzdu, ale o tzv. příjem ze závislé činnosti. V tom je podstatný rozdíl, avšak všechna média (včetně veřejnoprávní ČT) zcela bezostyšně tvrdí, že pěstouni pobírají mzdu nebo plat, čímž v očích veřejnosti vzniká dojem, že jsou pěstouni zajištěni podobně, jako ostatní zaměstnanci v pracovním nebo služebním poměru. Ve skutečnosti nejsou. Nemají klasickou dovolenou jako ostatní, v případě těžkého úrazu nebo nemoci je to také složitější. Neplatí pro ně Zákoník práce. V případě ukončení výkonu pěstounské péče (dítě dospěje, vrátí se do biologické rodiny, ...) nemají nárok na odstupné. Navíc ze své „mzdy“ často dotují potřeby svěřených dětí“. (Parlamentní listy, 2014)

Vybrané reakce odborníků na novelu zákona se shodují v tom, že změny v pěstounské péči ještě nejsou veřejností přijaté v tom smyslu, jak jsou zamýšlené. Někteří zdůrazňují otázku nesprávně nastaveného financování nebo nedostatečnou informovaností o příjmu ze závislé činnosti, informovaností o budoucnosti zaměstnanců zrušených ústavních zařízení apod. Informovanost laické i odborné veřejnosti o změnách zatím není dostatečná.

8 Empirická část

V této části se budu věnovat výzkumu, který jsem provedla v rámci své diplomové magisterské práce. Představuji zde analýzu polo strukturovaných rozhovorů s pěstouny. Budu se snažit odpovědět na otázky, které jsem si pojmenovala na začátku mé práce. Pro přehlednost v této kapitole znovu zopakují téma výzkumu, cíl výzkumu, výzkumný přístup a představím etické otázky výzkumu.

8.1 Téma výzkumu

Výzkumný problém této magisterské práce je přínos dlouho očekávané změny zákona o sociálně právní ochraně dětí uvedený v platnost v lednu 2013. Zaměřila jsem se na pěstouny vykonávající dlouhodobou pěstounskou péči a jsou pěstouny déle než pět let. Téma je blízké moji osobní zkušenosti. Jako pěstoun se setkávám s ostatními pěstouny z různých koutů republiky a mám možnost vyslechnout jejich zkušenosti se změnami, které novela přinesla. Informace, které se dozíváme z médií, jsou hlavně o pěstounech na přechodnou dobu.

8.2 Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu bylo prozkoumat, zjistit a pojmenovat situace, které stávajícím pěstounům přinesly změny vyplývající z novely zákona. Novela přináší mimo jiné novinku v podobě uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče, které mají povinnost uzavírat všechny osoby pečující a osoby v evidenci. Chci zjistit, jak pomáhají pěstounům na základě dohody pomoci sociální pracovníci na oddělení sociálně právní ochrany dětí, sociální pracovníci krajských úřadů nebo sociální pracovníci v organizacích, které mají pověření k vykonávání sociálně právní ochrany.

Oblasti, které tvořily i jakousi tematickou oporu pro vedení hloubkových rozhovorů:

- 1) Změna, která nejvíce zasáhla do života
- 2) Spolupráce s organizací, se kterou máte uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče
- 3) Informovanost o změně zákona

Tyto tři oblasti jsem zvolila záměrně, neboť se domnívám, že právě v nich může být pěstounům (kteří už jsou dlouhodobě v určitém modelu) nápomocen sociální pracovník. Aby mohl sociální pracovník se změnami účinně pomoci, musí vědět, které ovlivňují pěstouny nejvíce. Dále, zda nástroje k doprovázení pěstounů jsou správně nastaveny a v neposlední řadě aby uměl včas a srozumitelně o změnách informovat.

8.3 Výzkumný přístup

K naplnění výzkumných cílů byl zvolen kvalitativní výzkum, který napomáhá vytvářet celkový pohled na sociální nebo lidské problémy, a to díky analýzám různých vyjádření, odpovědí, názorů, informací a textů všech účastníků výzkumu, ale také pozorováním chování účastníků. (Hendl, 2005)

Cílovou skupinou pro výzkum byli pěstouni, kteří jsou náhradními rodiči déle než pět let. Oslovila jsem celkem osm manželských párů a dvě pěstounky žijící s dětmi v pěstounské péči bez partnera. Dva manželské páry měly v pěstounské péči své vnuky. Dva páry se nakonec omluvily z osobních důvodů. Pro většinu rozhovorů si dotazovaní vybrali domácí prostředí, jen ve dvou případech jsme se sešli na neutrálním místě (v kavárně). Domnívám se, že prvně jmenovaní se díky vlastnímu zázemí cítili dobře a odpovídali spontánně. Také místo mimo domov dotazovaným vyhovovalo, ti ho zhodnotili jako dobré odreagování od povinností doma. Rozhovorům předcházela neformální konverzace s respondenty, která přispěla k navození pozitivní atmosféry. Sobotková (2003) označuje neformální rozhovor za jednu z technik kvalitativního dotazování a uvádí, že má mj. explorační funkci.

Data jsem sesbírala pomocí rozhovorů. Pro sběr dat jsem vybrala polo strukturovaný rozhovor, který vychází z předem připraveného schématu témat a otázek. (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 25)

Základní struktura rozhovoru:

- 1) Jakým způsobem a kdy jste se dozvěděli o chystaných změnách v zákoně?
- 2) Kdo a jak Vás o změnách informoval?
- 3) Byly informace dostatečné a srozumitelné?
- 4) Jak Vás změny ovlivnily v otázce financování?
- 5) S kým máte uzavřenou dohodu o výkonu péče, jaký je její obsah?
- 6) Jak vnímáte klady a zápory plynoucí z dohody?
- 7) Jak vnímáte rozdíl mezi dlouhodobou a krátkodobou pěstounskou péčí?

8) Jak vidíte svoji budoucnost?

Rozhovory jsem nahrávala na diktafon. K tomu jsem hned na začátku, po vysvětlení účelu pořizování záznamu, dostala ode všech souhlas. Každému účastníkovi jsem také slíbila, že data budou uchována jen po nezbytně dlouhou dobu, nutnou pro jejich zpracování.

8.4 Etické otázky výzkumu

Protože sama patřím do zkoumané skupiny, od začátku jsem se snažila reflektovat svůj osobní postoj k tématu a v rozhovorech zůstat nestranná. Asi největším problémem výzkumu bylo sestavování výzkumného souboru. I když jsem sama pěstounkou a mám kontakt s mnoha pěstouny, nebylo lehké nalézt vhodné účastníky pro výzkum. Problémem pro mě nebyla ani tak samotná dostupnost pěstounských rodin, které odpovídají mým kritériím, ale spíše obava případných respondentů se do výzkumu zapojit. Kvůli důležitosti tématu a dosažení co největší otevřenosti dotazovaných jsem se navíc snažila oslovit pouze ty pěstouny, se kterými se osobně příliš neznám. Tento požadavek značně zúžil okruh osob, ze kterých bylo možno vybírat. Důležité kritérium bylo i bydliště, chtěla jsem obsáhnout co nejširší oblast České republiky.

Všechny respondenty jsem před začátkem rozhovoru ujistila, že získané informace budou důvěrné a budou použity anonymně. Každý dotazovaný měl možnost na některé otázky neodpovídat a kdykoli z rozhovoru odstoupit.

9 Analýza dat

V této kapitole představím dotazované účastníky výzkumu a provedu analýzu dat. Volba technik analýzy závisí na položené výzkumné otázce. V mém případě se jedná o zjišťování názoru dlouhodobých pěstounů na změny vyplývající z novely zákona s cílem zachytit zajímavá témata. Proto byl vybrán kvalitativní výzkum.

9.1 Popis účastníků rozhovorů

Účastníky rozhovoru označím číslem od 1 do 8, v případě manželského páru doplním číslovku označením M- muž, Ž- žena.

Prvním účastníkem rozhovoru je samožadatelka s označením 1. Tato žena je pěstounkou od roku 1997. Nejprve přijala do péče pětiletého romského chlapce, o čtyři roky později dalšího romského chlapce, ten měl v době přijetí dva roky. Poslední přijaté dítě je děvče, žije u pěstounky od roku 2009, nyní je jí čtrnáct let. Má mentální postižení. Vzhledem k výchovným problémům podle slov pěstounky nebylo možné „budovat pracovní kariéru“. Pracovala jako pomocná dělnice na částečný pracovní úvazek ve strojírenské firmě a veškerý volný čas věnovala dětem. Od přijetí třetího dítěte už do zaměstnání nechodí. Bydlí na jižní Moravě v pronajatém bytě.

Druhou samožadatelkou je pěstounka s označením 2. Pěstounkou je od roku 2006. Tehdy pracovala v neziskové firmě pomáhající pěstounům a rozhodla se poskytnout domov těžce postižené tříleté holčičce. Svoji práci kvůli vytíženosti s péčí opustila. Do oblasti sociálních služeb se vrátila před dvěma lety, už jen jako dobrovolník. Žije v bytě prarodičů v severočeském městě.

Označení číslo 3 má manželský pár z východočeské vesnice. Ke svým třem dětem se v roce 2002 rozhodli přijmout další dítě. V té době bylo přijatému chlapci 5 let. V roce 2004 se chlapcům narodila sestra a byla nabídnuta manželům 3 do pěstounské péče. M3 pracuje jako zemědělský technik v místním zemědělském podniku, Ž3 byla prodavačkou, od roku 2004 zůstala v domácnosti a věnuje se dětem.

Další manželský pár 4 nemá žádné vlastní děti. V pěstounské péči měli od roku 1992 celkem sedm dětí, některé z nich už z domova odešly, pravidelně nebo nepravidelně se domů vracejí. Do zaměstnání M4 ani Ž4 nedocházeli od začátku roku 1992, kdy začínali s pěstounskou péčí v zařízení pro výkon pěstounské péče

zřizovaného obcí. Bydlí v samostatném objektu, které zřizovatel vybavil jako byt pro rodinu s větším počtem dětí. Již v minulosti měli pěstouni v zařízení pro výkon pěstounské péče nárok na odměnu pěstouna, která se posuzovala jako plat. Vzhledem k počtu dětí do zaměstnání nechodil ani jeden z rodičů a plně se věnovali dětem. Od roku 2013 je M4 hledá práci. Bývá příležitostně zaměstnaný na základě pracovní smlouvy na dobu určitou nebo jako brigádník. Jejich regionem je také jižní Morava.

Respondenti označení číslem 5 jsou manželé, oba učitelé, kteří se v roce 2006 rozhodli vzít si do pěstounské péče vnučku, která se narodila jejich dceři. Ta má už mnoho let problémy s užíváním návykových látek, brala je i během těhotenství a nepřestala ani po narození dítěte. Krátce po porodu byla obviněna ze zanedbávání péče o dceru, která byla v ohrožení života. Té byla nařízena ústavní výchova. Dítě bylo předběžným opatřením umístěno do kojeneckého ústavu. Matka odešla do zahraničí. Prarodiče se proto rozhodli požádat o svěřeni dítěte do péče. Podařilo se to až po osmnácti měsících. Ž5 zůstala s vnučkou doma. Po třech letech se prarodiče dozvěděli o narození dalšího dítěte jejich dceři, rovněž umístěného do ústavní péče. Požádali také o svěřeni do péče, stejně jako předchozí žádost, byla vyřízena kladně.

Manželé označení číslem 6 vykonávají také příbuzenskou pěstounskou péči. Pěstouny jsou od roku 2007. K tomu, stát se pěstouny, je donutila životní situace jejich dcery a 4 vnoučat. O problémech své neprovdané dcery se dozvěděli poté, co je sama po devítiletém nezájmu o kontakt sama vyhledala. Svěřila se jim s obrovskými finančními problémy, s problémy jejich dětí ve škole a s problémy s pracovníky oddělení sociálně právní ochrany dětí. Otce dětí do jejich rodných listů neuváděla a ani s nimi nebyla v kontaktu. Na všechny problémy byla sama a její zdravotní stav vyžadoval dlouhodobou hospitalizaci. Ž6 pracovala jako účetní v malé strojírenské firmě na Ostravsku. Po přijetí dětí do péče pracovala na zkrácený pracovní úvazek, později ale ze zaměstnání odešla a plně se věnovala dětem. M6 je technik ve stejném podniku, ve kterém pracovala jeho žena.

Další dotazovaní manželé označení v této práci číslem 7 bydlí ve větším východočeském městě v domě patřícím církvi. Mají dva už dospělé vlastní chlapce a od roku 2006 v pěstounské péči dívku, které bude v letošním roce 16 let a od roku 2011 ještě romského chlapce. V současné době desetiletého. M7 pracuje jako kazatel protestantské církve, Ž7 začala v roce 2011 pracovat v sociálních službách jako pracovník v přímé péči. V současné době zvažují zapojit se do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Manželský pár označený číslem 8 bydlí v rodinném domě na okraji Prahy. Mají v pěstounské péči patnáctiletého chlapce a čtrnáctiletou dívku, které přijali do své péče v roce 2004 ke svým dvěma dětem, ty dnes mají 18 a 24 let. Oba manželé pracují v neziskové organizaci zabývající se sociálně aktivizačními službami pro děti v ohrožených rodinách. Jejich organizace kde pracují má pověření k uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče, se kterou ale oni sami nemohou mít uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče.

9.2 Analýza rozhovorů

Analýzu jsem rozdělila podle oblastí, na které jsem se především při rozhovorech zaměřila. Použila jsem kombinaci těchto metod – metody prostého výčtu, metody vytváření trsů. Analýzou dat pomocí metody prostého výčtu se jedná o popis získaných dat, jehož prostřednictvím je vyjádřena například frekvence nebo intenzita výskytu daného jevu nebo poměr výskytu tohoto jevu k jinému. Metodou vytváření trsů byly zároveň vytvořeny základní významové kategorie pro kódování. Podle Miovského (2006) kódování umožňuje prvotní data převést do jednotek, které je možno dále zpracovávat. Metoda vytváření trsů slouží rovněž k seskupení a konceptualizaci určitých výroků do tematických kategorií nebo skupin na základě jejich vzájemné identifikovatelné podobnosti. (Miovský, 2006) Ta slouží ke srovnávání a seskupování dat do trsů podle vzájemných podobností a opakujících se znaků.

Pro analýzu dat jsem využila techniku barvení v textu, kde jsem si označila místa v textu, oblasti, které spolu tematicky souvisely. (Miovský, 2006 s. 211)

Rozhovory byly analyzovány na základě těchto kategorií, které vyplynuly ze získaných dat

Kategorie 1.

Způsob informace o připravované novele zákona a doba podání informací o platnosti zákona, podrobnosti a kvalita informací.

Kategorie 2

Finanční otázky související se změnou, časová náročnost služby a úkoly s ní související po změně zákona

Kategorie 3.

Sepsání dohody o výkonu pěstounské péče a její plnění, kontakty se členy biologické rodiny přijatých dětí.

Kategorie 4.

Srovnání svojí situace s pěstouny na přechodnou dobu, jak vidí pěstouni svoji budoucnost.

9.2.1 Způsob informace o připravované novele zákona

Pěstouni, kteří vykonávali dlouhodobou pěstounskou péči déle než pět let, se o změnách dozvídali různě. Rozdíl byl v první řadě dán tím, jaká byla spolupráce s příslušným oddělením sociálně právní ochrany dětí nebo jestli měli kontakt s některou organizací podporující pěstouny.

O informování sociálním pracovníkem mluvili respondenti Ž8 a M7.

„Nás oslovili z organizace, do které jsme se dobrovolně přihlásili už dávno a tak nějak nám pomáhala řešit problémy. Přišli za námi s tím, abychom podepsali petici, aby se s novelou neotálelo. Diskutovalo se na téma ohledně novely s lidmi stojícími za tvorbou. A z mého pohledu bylo potřeba podporovat intenzivnější práci v sociální oblasti a upřednostnit ji před nadvládou byrokracie a ústavnosti, která měla tendenci převládat na úrok lidskosti a přirozenosti. Přímé sociální vazby, lidského kontaktu a tak... A kde jinde by měla převládat lidskost než u dětí.“ (Ž8)

„Nám informaci o návrhu zákona poslala Amálka a celkem dobře to vysvětlovali a chtěli naši podporu. Takže pak už jsme ten vývoj hlídali. Ale z města, jako z úřadu, nám to neřekli“²(M7)

O náhodné informaci mluvili tři respondenti. Pěstounka 1 má takovouto zkušenost:

„Od sociální pracovnice ne. Poprvé jsem o novele slyšela v televizi, když prezident zákon odmítl podepsat. Tak jsem to začala víc hledat. Podle informací které jsem se dozvěděla, jsem byla ráda, že vetoval tu novelu zákona a doufala jsem, že se páni poslanci ještě zamyslí nad tím, co tato novela přinese řadě pěstounů.“ (Ž1)

---

² Amálka - Amalthea, o.s., organizace podporující pěstouny od roku 2003

Pěstouni 6 slyšeli informaci také náhodně. M6 to vnímá takto:

„Sociálka k nám chodila, ale nikdy neřekla, co se jako chystá. Přitom se nás to tak hodně dotýká. Vždycky jen koukala, jestli jsou děcka zdravé a jestli máme uklizeno. To je aspoň můj názor. Řekla nám to známá u doktora.“(M6)

Dotazovaná účastnice s číslem 2 se o chystané novele dozvěděla od sousedky:

„Já to věděla od sousedky. Řekla mně, že se mám, že takovej plat nemá ani vysokoškolák. Hleděla jsem na ni jako...., prý to slyšela v televizi, jako že budeme mít 25 000 korun, to bylo pro ni to hlavní...a nesprávně podaný i pochopený. Lidi si z toho vytáhnou, co chtějí.“(Ž2)

Z výzkumu vyplývá, že informovanost o připravované novele zákona u vybraných pěstounů nebyla dostatečná. Informace od sociálních pracovníků dostali pouze dva dotazovaní, ostatní se informace o připravované novele dozvěděli náhodně nebo vůbec.

Doba podání informace o platnosti zákona

O tom, že novela zákona vejde v platnost, před lednem 2014 vědělo s předstihem 5 z dotazovaných. Byli to respondenti označení číslem 1, 2,3, 7 a 8.

„Jo, nám to poslali e-mailem i nám to řekli už někdy na podzim, než to začalo platit.“ (M7)

„My jsme se často scházeli na klubové odpoledne a tam se o tom hodně diskutovalo, takže informovaní jsme byli dost už předem.“ (Ž8)

„Protože se jako dobrovolnice pohybuju v sociální oblasti, věděla jsem to včas. Taký jsem něco projednávala na OSPODu, takže jsme k tomu došli, ale sami by za mnou předem asi nepřišli.“ (Ž2)

Ostatní dotazovaní o platnosti novely věděli až v prosinci 2012. K 1. 1. 2013 zanikl nárok na dávky pěstounské péče podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Výplata dávek pěstounské péče podle zmíněného zákona byla provedena

naposledy za měsíc prosinec 2012. Krajské pobočky Úřadu práce rozeslaly koncem listopadu 2012 všem osobám, které pobírají dávky pěstounské péče, sdělení o tom, že dávky pěstounské péče přecházejí do zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a že bude nutné si o tyto dávky nově požádat. Manželé označení číslem 5 to popsali takto:

„Až když nám úřednice z OSPODu řekla, ať si najdeme někoho, kdo s námi uzavře dohodu a taky nám odebrali nějaké dávky.“ (M5)

„U nás to byl dost šok. Sice to okrajově v televizi zmiňovali. Moc jsme tomu nerozuměli a taky není čas se tím zatěžovat, to jejich handrkování mě ubíjelo. Začalo to tím, že jsme museli znovu žádat o dávky, tak jsme nějak znejistěli, co se jako děje a tak jsme za tím trochu šli. Pak chtěli, ať uzavřeme dohodu.“ (Ž6)

Manželé s číslem 4 byli také novelou zaskočení.

„Bylo to dost překvapivé, když začaly chodit obálky, že máme znovu zažádat o dávky, nechápali jsme, co se děje a začali jsme trochu zmatkovat.“ (Ž4)

Většina dotazovaných se o změně zákona dozvěděla už před tím, než novela zákona vstoupila v platnost, ne vždy to ale bylo od sociálních pracovníků. Odborné informace předem měli ti, co spolupracovali nebo měli kontakt s některou nestátní organizací, jedné respondentce se o tom sociální pracovnice oddělení sociálně právní ochrany dětí zmínila už před platností novely. Ostatní se to dozvídali z médií.

Podrobnosti a kvalita informací o změnách

Informace o zaznamenání změn se prolínají v této a následující kapitole, podle toho, jak jednotlivé otázky dotazovaní vnímali. S obsahem novely zákona byli podle odpovědí pěstouni seznámeni různě. Změnu, která nastavuje povinnost proškolení, ohodnotil respondent M5 takto:

„Stát novelou prodělává hlavně za školení. Je to vlastně pračka na státní peníze a jejich přesun do kapes lidí z neziskovek probíhá naprosto korektně podle zákona. Že je to poněkud nemorální a pěstouni posloužili jako prací prášek? Koho by to zajímalo. Skvělé je na systému to, že na začátku – lákání pěstounů na dohody, jsou pěstounům

sem tam usmrknuty milodary a poskytovány i jiné služby než školení. No a bude následovat salámová metoda a za pár let zbude jen školení a kontroly. Moc nám nevěří. Kdyby se to celé nechalo v kompetencích OSPODů, paradoxně by byly podmínky lepší.“ (M5)

Dotazovaná Ž1 mluvila obsahu novely, konkrétně o dohodě o výkonu pěstounské péče a z nich plynoucí pozitivita.

„Je potřeba si vybrat dobrou organizaci. Já na takovou štěstí mám. Zním ale pěstouny, kteří jsou v jejich regionu bezprizorní a opravdu nikoho nemohou najít. Naši pořádají různé pobyty jak víkendový, tak týdenní. Vždy tam je postaráno o děti, ale také proběhne nějaké školení. Většinou je nabídnuto více témat a mohu si vybrat, co mě zajímá. Dále přispějí na tábory pro děti, ale sami je také pořádají. No a děti můžou jezdit na jednodenní pobyty na hory, kde je zajištěno lyžování pod dohledem instruktora a tak můžu pokračovat.... Na pěstounovi je koho si vybere. Já jsem moc spokojená, a to jsem zapoměla tu nejdůležitější věc, podpora psychologa, kluby kde se pěstouni mohou sejít a vyměnit si zkušenosti a nebýt se svými problémy sami. Takle organizace na nás nežije, ale pomáhá a to hodně.“ (Ž1)

M5 a M7 nejsou se změnami spokojeni:

„Stát odstartoval velký experiment a doufá, že mu to vyjde, stejně jako to vychází u dosavadních pěstounů, kteří si nechají líbit prakticky všechno. Doufá, že na pěstounskou péči naláká nějakou skupinu lidí a ti, když se k tomu jednou odhodlají, budou pokračovat kvůli vlastnímu svědomí dál za každou cenu. Nechápu, proč se tu nevedly odborné diskuse. Někáká komise za zavřenými dveřmi připravovala novelu, která je, zdá se, jen menším zlem.“ (M5)

„Všichni víme, že kojeňáky jsou průšvih, že jedna starostlivá a pečující jedna osoba je lepší. Ale nevím, jestli je to dobře promyšlené. Samozřejmě že podpora biologických rodin, aby se co nejméně odebíraly děti, je nejdůležitější. O tom netřeba diskutovat. Je připraveno víc terénních pracovníků? Jsou noví sociální pracovníci bez dřívějších paní Zubatých?“ (M7)

Očekávání a možnost při výběru organizace vyjádřila Ž4:

„My bydlíme ve větším městě. Máme tedy možnost si vybírat. Záleží na smlouvách, které nám nabízejí, až potom se rozhodujeme. Jak mi říkala naše sociálka, je možné, že se o nás budou instituce trochu přetahovat, protože samozřejmě co rodina, to peníze. Ale dáváme si pozor, určitě ne každá neziskovka může tyto služby nabízet.“
(Ž4)

Podle většiny dotazovaných pěstounů byla novela zákona vydána dost ukvapeně, bez dostatečných vysvětlujících informací, co mají vlastně pěstouni všechno dělat. Mnozí netuší, proč je musí uzavírat a to hlavně ve vztahu k samotnému principu jejich péče o dítě. Objevila se otázka, zda je stát pokládá za neschopné, nedůvěryhodné pokud musí být víc kontrolováni. Na otázku vnímání změn odpovídali jen v úrovni povinností, nikoli práv. Respondentka Ž4 byla s možnostmi vyplývajícími z dohody spokojená.

9.2.2 Finanční otázky související se změnou

Otázky ohledně financování pěstounské péče jsou podle mého výzkumu velmi aktuální a víří diskusi mezi pěstouny. Jedním z důvodů je např. situace, kdy mají manželé děti ve společné péči, dávka odměna pěstouna náleží pouze jednomu z nich na základě jejich vzájemné dohody. Novinkou je i to, že pokud jsou oba manželé osobou pečující nebo v evidenci, odměna náleží jen jednomu, i kdyby měl každý dítě svěřené do své výlučné péče. To se dotklo rodiny 4.

„Nám to uškodilo, dřív jsme to brali oba, protože jsme do toho zapřaženi oba, odměnění ne.“ (M4)

Složitější byla změna i pro manžele 5. V příbuzenské pěstounské péči totiž náleží odměna pouze v případech hodných zvláštního zřetele s ohledem na sociální a majetkové poměry osoby pečující a její rodiny a zdravotnímu stavu dítěte. Rozhodne o tom krajská pobočka Úřadu práce ČR na základě podkladu orgánu sociálně - právní ochrany dětí. (MPSV, 2013)

„My jsme o odměnu přišli, prý je povinnost prarodičů živit vnoučata.“ (Ž5)

„Rodiny s více dětmi, rodiny s dětmi ZTP, prarodiče, těm novela nic dobrého nepřinesla a navíc, nejen, že nedosáhnou na tolik avizované navýšení finanční, naopak, mnozí na tom jsou hůř. Mylnými informacemi bylo hodně pěstounů přesvědčeno, že novela je ku prospěchu a v zájmu dítěte.“ (Ž6)

„Vyplácet pěstouny bude úřad práce a ne organizace, která jim bude vybírat a svěřovat děti? Kdo tedy bude mít zájem zjišťovat, jestli pěstouni pracují dobře?“ (M8)

Zkušenost s neúplnými informacemi ohledně financování má respondent M6.

„Bohužel, ty velké pěstounské rodiny si pohoršili. Ještě daleko smutnější je ta lživá kampaň. Přesně jak se říká - když ptáčka lapají, pěkně mu zpívají. Nikde to neřeknou jasně. Neřekli na rovinu, že do rodin půjde míň peněz. Osm tisíc na jedno dítě vypadá pěkně, jenže když se odečte sociální pojištění, daně a pak nedosáhneme na přídavky. A u dvou dětí je to ještě o dost horší. Dvanáct tisíc a po odečtu o mnoho míň. V konečné fázi jsme sponzorem dětí.“ (M4)

„Sousedí nám říkali „budete na tom dobře, dostanete 20 tisíc“ a vysvětluje, že to špatně četli, pěstoun jako pěstoun, lidi vidí napsanou částku a už počítají, jak na tom pěstouni zbohatnou, ale nikdo z našeho okolí by to dělat nechtěl.“ (Ž5)

„Přestože mám dítě v pěstounské, nikoli adopci, to znamená, že nemáme k dítěti vyživovací povinnost, je třeba si uvědomit, že to žádný výdělek není.“ (Ž1)

Pozitivní změnu zaznamenala Ž2 a M8:

„Já jsem moc ráda, že už si k tomu, že pečuji o dítě ve III. stupni závislosti mohu i přivydělat. Vždyť to je i psychická podpora pěstounů, když se může odreagovat.“ (Ž2)

„Mám radost příspěvku při ukončení péče. Konečně je to spravedlivý, dřív ti měly jen děcka v děčáku. Moc to není, ale na ten start aspoň něco.“ (M8)

Pěstounům se nelíbí, jak jsou všeobecně představováni v některých médiích.

„Jak dlouho budeme s klidem číst noviny a dovídat se, že všechno co děláme je vlastně kalkul? Že jsme pokrytečtí pěstouni, rozhodujeme se podle toho, co nám pěstounství vynese, a nehledíme na zájem dětí? Navíc, čím máte víc dětí, tím je větší

šance na to, že dostaneme peníze na auto. A čím víc dětí se zdravotními problémy, tím víc na dávkách, tím větší šance zrekonstruovat dům.“ (Ž8)

Z dotazovaných pěstounů se ke změnám týkajícím se financování pěstounské péče vyjádřili negativně pěstouni vykonávající příbuzenskou péči. Ti, kteří mají nepříbuzenskou péči, si sice polepšili, ovšem uvádějí nespokojenost s tím, jak se částky prezentují na veřejnosti. Podle nich se neuvádí zdanění, nespravedlnost vidí v odměně v péči o dvě děti. Spokojenost vyjádřili ti, kteří mají možnost získat i příjem z pracovní činnosti, pokud pěstoun pečuje o dítě ve II., III, nebo IV. stupni závislosti. Tato možnost před novelou nebyla. Došlo tedy ke snížení příjmu rodiny, kde jsou oba rodiče na plný úvazek v péči o děti. Tato problematika není systémově řešena. Spokojenost vyjádřili nad dávkou při ukončení pěstounské péče.

Časová náročnost služby a úkoly s ní související po změně.

Otázku časové náročnosti po změně zmínila Ž2, důvodem byla povinnost absolvovat 24 hodin vzdělávání ročně. Vzhledem k péči o těžce postižené dítě navrhovala toto řešení:

„Pro těžce postižené dítě by nebylo moc dobré měnit prostředí a lidi kolem sebe. Bylo by dobré, kdyby nás někdo z organizace proškolil doma. Myslím, že dobrá organizace by to udělala. Jen ji najít. Ale myslím, že i takové jsou.“ (Ž2)

Rovněž pěstouni 3 a 4 pocítují úkoly vyplývající z novely jako zvýšenou zátěž.

„Poslední dobou mám pocit, že když u nás chce být člověk pěstounem, měl by být právník se zaměřením, ekonom, být dobrým účetním, mít v malíčku systém dávek, výborný psycholog, který zvládne setkávání s biologickými rodiči a rozhodně neřeší problematiku péče o dítě. To vlastně není ani žádoucí, máme o ně jen fyzicky pečovat, nepřilnout.“ (M4)

„No, a ještě se musí poprat s reakcí okolí, protože jsem přece vyžírka státu, co pobírá dávky a vykořisťuje a týrá děti. Tohle je zkušenost, kterou zažíváme několik posledních měsíců.“ (M3)

Dalším tématem bylo využívání pomoci se zajištěním osobní péče tzv. hlídací služba po dobu pracovní neschopnosti nebo pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené děti v rozsahu min. 14 dní v kalendářním roce. (Právní úprava NRP v ČR, 2014) K tomu se vyjádřili všichni dotazovaní podobně jako Ž2 a Ž4.

„Nikdo na našich setkáních o tom, že by využil hlídání, nemluvil, ani to nikdo nenabízel. Myslím, že ani netuší o týhle možnosti.“ (Ž4)

„O tom nevím. Neumím si to dost dobře představit, no ale v jiným zaměstnání práci za neschopného musí dělat někdo jiný, a ten nemocný to taky neřeší. Ani není moc dobře nastavená ta dovolená. Vzhledem k tomu jak poznamenaný děcka u pěstounů jsou, nejde dát je na čtrnáct dní někam a v klidu si užívat dovolenou. Zkusila jsem T...dát jednou na týden na tábor a pak jsem byla zase na začátku, prostě mně nevěřila.“ (Ž2)

Určitou zatíženost spojenou s povinnostmi obsaženými v novele zmiňovalo několik dotazovaných. Může to být spojeno také zdravotním stavem dětí nebo dlouhodobou náročností služby. V případě pracovní neschopnosti nikdy neměli zajištěnou péči, ani o této možnosti od svých klíčových pracovníků nevědí. Jsou zde patrné nejasnosti po zavedení novely zákona při vytváření individuálních plánů ohroženého dítěte. Časovou náročnost spojují hlavně s oblastí zjišťované v následující kapitole.

9.2.3 Dohoda o výkonu pěstounské péče a její plnění

Pozitivní zkušenost s organizací, se kterou mají pěstouni uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče, popisují pěstouni 5 a 6. Asi nejvíce se dotazovaní v souvislosti s uzavíráním dohody vyjadřovali k povinnému vzdělávání:

„Naše organizace zařídí školení v týdnu, tak i o víkendu, pávě pro ty, kteří v týdnu nemůžou. Uznávaj školení i jinde. Třeba já jsem dostala pozvánku na velkou konferenci o náhradní rodinné péči a ptala jsem se, jestli mi to započtou jako vzdělávání. Řekli mně, že můžu, zaplatili poplatek za účast a během dvou dnů, jsem si užila opravdu zajímavý příspěvky a super diskusi. No a to hlavní, umazalo se mi 12 hodin.“ (M5)

„Hned od začátku jsme dost hledali na internetu, našli jsme celkem malou organizaci. Jsme nadšení. Absolutně lidský přístup, domluva bez nejmenších problémů. Samozřejmě někdy musí být kompromis, ale je vidět, že to jsou profíci.“ (Ž6)

„Nám naše sociálka z OSPODu rovnou řekla, ať si najdeme organizaci sami, nebo nám nějakou doporučí, ale oni že to nezvládají. Že prostě dohody neuzavírají.“ (M4)

„My teda pořád jenom slyšíme, že je moc papírování a málo sociálních pracovníků, že to nestíhají.“ (Ž3)

„Minimálně tři ze čtyř školení se týká toho samého. Páté je legislativní směska, kterou stejně vykládá každý podle sebe a co soudce, to jiný názor, každý pěstoun odlišná zkušenost. Představa, že má pěstounská kariéra bude trvat přibližně další roky a já každý rok prosedím a prospím na školeních stovky hodin u stejných témat, je pro mě nepředstavitelná“ (M4)

„Už jenom to, že při společné péči manželů musí absolvovat školení oba dva, je přinejmenším ujeté. Tam kde je pěstoun jen jeden z manželů, jde na školení pouze on. A rozdíl mezi nimi ve skutečnosti není.“ (Ž3)

S účinností novely zákona o sociálně právní ochraně dětí je spojena nutnost vstoupit do procesu, se kterým před novelou neměli zkušenost. V rozhovorech se začaly objevovat situace pečujících osob se slabou motivací k plnění povinností. Častou argumentují tím, že v době, kdy si brali děti do péče, tyto povinnosti v zákoně uvedeny nebyly. Toto se týká především oblasti vzdělávání, která je pro mnohé z pečujících osob velkým problémem ať už z hlediska času, nebo z hlediska smyslu. Mnozí vzdělávání nevnímají jako něco co jim může pomoci při výchově a zvládání obtížných životních situací s dětmi v pěstounské péči, ale spatřují v tom pouze povinnost získat někde 24 hodin vzdělávání za rok. Všichni dotazovaní uzavření dohody o výkonu pěstounské péče spojovali pouze s povinným vzděláváním.

Kontakty se členy biologické rodiny přijatých dětí

„To byla vždycky moje noční můra – že by někdo odvedl toho našeho drobečka. Rodiče vůbec neznala, to my jsme byli její celý život její rodina. Teď to začínají řešit, i když o tom jen mluví, nic praktického zatím nepředvedli. Nevím, jak dalece se k tomu můžu vyjádřit já nebo ona sama.“ (Ž3)

„Pokud vím, měl by OSPOD vypracovávat individuální plán dítěte ve spolupráci s námi a dalšími odborníky. Pokud je to třeba. My máme hodně problémové děti a nikdo nás s ničím neseznámil. Na můj dotaz ohledně individuálního plánu nám řekli, že je to jejich starost. Byla bych ráda, aby bylo podloženo, že chodíme na terapie, že nám tatínek píše sprosté dopisy a vyhrožuje. Pak by nám mohli poradit jak dál. Zatím to neřeší.“ (M7)

„My v individuálním plánu dítěte trvali na tom, aby návštěvy s biologickými rodiči byly 1x za měsíc. To nám nepovolili, musíme 1x za 14 dní. Rodiče jsou v jejich programu.“ (M4)

„Naše děti vědí, že se nám nenarodily a že jednou budou mít možnost své vlastní rodiče blíže poznat. Pokud o to rodiče projeví zájem. Dřív se o tom nemluvalo. Zatím se to neděje a přiznám se, že to nějak neurguju, netlačím na to, spíš naopak....“ (M8)

Rozhodnutí pro vhodný způsob kontaktu s biologickými rodiči zůstává často pouze na sociálním pracovníkovi. V zákoně to jsou právě pečující osoby, které mají povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat kontakt s biologickou rodinou, povinnost biologických rodičů aktivně udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost s dítětem v zákoně zahrnuta není. Situace, kdy samotné dítě tento kontakt odmítá z důvodů opakovaných negativních zkušeností s rodičem nebo i z jiných důvodů zákon neuvádí. Tím se snižuje šance dítěte na porozumění své životní historii. Také sociální práce s biologickými rodiči dítěte v průběhu umístění u pěstounů je uskutečňována výjimečně.

9.2.4 Srovnání svojí situace s pěstouny na přechodnou dobu.

Jako o specifické skupině dlouhodobých pěstounů, mluvili pěstouni 2, 6, 7, 8.

„Jsme prostí jiní, známe se roky, super, že se díky společným setkáním dozvíme mnoho věcí, nejsme sami s touhle mentalitou. Poznala jsem přátele, kteří se nevydělají ani neotočí zády, když nastane problém, protože mají doma děti stejného ražení. To je prostě jiný svět, jiné problémy, to je nepřenositelná zkušenost“ (Ž2)

„Když byla odměna pěstouna nízká, vnímala nás společnost většinou jako dobrodince a blázny, kteří se nezištně starají o cizí dítě, teď jsme zase ti, co se na státě přizívují. Nevidí rozdíly mezi krátkodobou a dlouhodobou a stejně závidějí“ (Ž6)

„I kdybysme nechtěli, do dětských domovů i kojeneckých ústavů často přichází celé sourozenecké skupiny a neustále přibývají sourozenci dětí, které už máme v péči. Často nám naše mateřské pudy nedovolí brášku nebo sestřičku odmítnout. Tak vznikají početnější pěstounské rodiny a je to tak dobře, tohle o krátkodobé péči není. Jiné etnikum sebou přináší nemalá rizika, předsudky a v neposlední řadě všude narážíme na nepochopení okolí.“ (M8)

„Proč se nikde nemluví o tom, že dlouhodobí pěstouni postižené děti zpravidla neodkládají do ústavů, ale zůstávají s nimi i po ukončení pěstounské péče? Z jakého důvodu není v novinách žádná větička o tom, kolik dětí z pěstounských rodin zůstává i nadále součástí náhradní rodiny. Nikdy fakticky neodejdou.“ (M7)

O tom, jak bývá dlouhodobá pěstounská péče představovaná na veřejnosti, mluvila (Ž8):

„V televizi proběhla šílená věta, která se nedotkla jen nás, že princip dlouhodobé pěstounské péče je strašně drahý, špatný, že jsou z něj lidi paskvily, nebo tak nějak... To je drsné vyjádření, uráží nejen pěstouny, ale především děti, které nám byly svěřeny do péče státem. Hodně z nás pečuje o děti postižené, problémové nebo jiného etnika. Jsme vystavováni útokům ze strany biologických rodičů i nechápajících sousedů. Zazlívají nám že, pobíráme dávky, nikdo však nevidí 24 hodinovou práci, kterou děláme.“ (M8)

Tuto informaci jsem našla na webových stránkách časopisu Můžeš, vydávaný Spolkem přátel Konta Bariéry a Nadace Charty 77 v rozhovoru s Petrou Vrtbovskou:

„Děti jsou v pěstounské péči, matka je naposledy viděla v porodnici, ale stále má zachována rodičovská práva, respektive odpovědnost. Dítě musí být v pěstounské péči, stát platí pěstounům. Když potřebuje dítě operaci, shání se podpis matky po celé republice, zaměstná to spoustu úředníků – a matka má vesele práva dál. A pěstouni jsou zase rádi, že mají peníze. Princip dlouhodobé pěstounské péče je strašně drahý a nesprávný, produkuje lidské paskvily.“ (Můžeš, časopis, 2012)

Dotazovaní dlouhodobí pěstouni o pěstounské péči na přechodnou dobu mluvili s respektem.

„Myslím, že ne všichni pochopili smysl pěstounské péče na přechodnou dobu. Pěstoun musí být připraven převzít dítě do péče v jakoukoli hodinu. Ve dne i v noci. Není nic záviděníhodného, když vám v noci přivezou s pracovníci OSPODu dítě, rodina musí být připravena se o dítě okamžitě postarat. Jinak by dítě skončilo v ústavu. A to je hlavní, přece aby se ústavu vyhnulo.“ (Ž1)

„Má trošku jiný specifika v péči o děti, hlavně jde o rychlou spolupráci se všemi orgány a novými rodiči. Při přechodu do nové rodiny se musí intenzivně věnovat procesu přecházení a to po dobu několika týdnů, proto asi není dobré, aby pěstouni měli doma menší děti, které by v této době byly ochuzené o přítomnost pěstounky v rodině. Má to hodně jiných nároků než ta naše péče. Neříkám lehčí nebo těžší, to se nedá posuzovat. Za sebe říkám ne!!“ (Ž8)

„Neustále přijímat nové a nové děti, sotva si to člověk „vypiplá“ a přizpůsobí, už ho bude dávat dál a přijímat nové dítě a všechno začne od znova. Dítě se nesmí odmítnout ani vrátit, nejsou žádné nároky na kritéria. Na tohle musí mít člověk národu a závist druhých k tomu určitě nepatří, fakt není co závidět.“ (Ž4)

„Mě vyděsil titulek o tom, jak málo máme profesionálních pěstounů a jak se budou hledat i v řadách nezaměstnaných. To si snad někdo dělá legraci, ne? Když nemám práci, budu se starat o děti v těžké situaci, to si nikdo neumí představit, co to obnáší. Bez vnitřní motivace to přece nejde přeškolit!“ (M4)

O tom, že se dlouhodobí pěstouni odlišují od pěstounů na přechodnou dobu, mluvili všichni dotazovaní. Pěstounství na přechodnou dobu hodnotí s respektem a všichni kromě jednoho páru by tuto službu vykonávat nechtěli. Vadí jim, jak jsou dlouhodobí pěstouni vnímáni společností, právě po mediálních zveřejňování pěstounské péče na přechodnou dobu a nedostatečným upozorněním na rozdíly.

Jak pěstouni vidí svoji budoucnost

„Po třinácti letech pěstounství si připadám jako vymačkaný citron, ale když si uvědomím, co všechno jsme už spolu s manželem zvládli, jsem v úžasu. Stále jsme spolu a táhnem za jeden provaz. To je snad to nejdůležitější.“ (Ž3)

„To, co dokáže deprivace, my co jsme s nima dlouho, vidíme třeba až v pubertě. Děti dokážou pěkně lhát a konstruovat, bohužel okolí jim to baští. Tady vidím dost

mezeru, žádná práva a spousta povinností. Takže bych očekával větší podporu. Hlavě aby se to dostalo do povědomí lidí, ať o nás nejdou pořád jen ty negativní věci.“ (M8)

„Na internetu jsou dohledatelné údaje o neziskovkách, provozovaných nepotřebnými politiky, jejich rodinnými příslušníky, nebo jinými potřebnými. Až nepříjemně často se lze dovědět, že polovina rozpočtu jde na platy a odměny. Taktéž samotní pěstouni na přechodnou dobu asi novelu hanět nebudou. Na rozdíl od dlouhodobých jim tato změna poskytuje nadstandardní podmínky a ochranu.“(M4)

„Moc nechápu, proč u dlouhodobé pěstounské péče není rodičovská zkušenost vyžadována, u přechodné doby je podmínkou. Mám pocit, že dlouhodobá je mnohem náročnější.“ (Ž1)

„U některých dětí je jasné, že se do biologické rodiny nikdy nevrátí, ale vyžadují zkušenost bezpečného, stálého rodinného života. Jedním způsobem jak to zajistit je dlouhodobá pěstounská péče. To mně dává smysl“ (Ž1)

„Četla jsem článek o zakladateli norské služby pro děti, kterou teď kopírují u nás, a on sám je zklamán, co se z dobře myšlené věci stalo. Jakmile totiž někam pustí víc peněz, stane z toho byznys.“ (Ž2)

„Pokud budou podmínky u dlouhodobý a přechodný pěstounský péče tak rozdílný, nikdy nebude dost dlouhodobých pěstounů. A to ne snad proto, že by lidi nechtěli vychovávat děti až do dospělosti, ale když bude možnost za stejnou práci pobírat dva a půl násobně větší mzdu, tak v regionech s velkou nezaměstnaností, lidi do pěstounský za osm tisíc prostě nepůjdou.“(M7)

„Pěstouni se mají soustředit na péči o dítě, ne na to, kde vezmou na potřebný invalidní vozík nebo na vybavení na lyžařský výcvik, školu v přírodě. o finance by se měl postarat stát nebo organizace, se kterou má pěstoun uzavřenou dohodu. Být pěstounem tedy vznikaj nároky nejen na osobnostní předpoklady, ale nejde to bez finančního zázemí.“ (M8)

Další otázkou je rozdíl v termínu zaměstnání a uznání tohoto statusu. Odměna pěstouna náleží i práce neschopnému pěstounovi, nejdéle však do konce kalendářního měsíce následujícího po měsíci, kdy byla neschopnost uznána. Po dobu neschopnosti, pokud pěstoun pobírá odměnu pěstouna, nemocenské mu není poskytováno. (MPSV, brožura Pěstounské dávky)

„Sice máme nárok na neschopenku a co s dětma, za co zařídit hlídání a za co mám žít a marodit já? Protože jedno nebo druhý, odměna nebo neschopenka. Zaměstnavatel stát nebo ta organizace náhradníka nedá. To už ty kritici nevidí. Líbí se mně ta reklama na léky - maminka si nemůže vzít volno...(smích)“ (Ž2)

Častým důvodem, proč mají pěstouni obavy z budoucnosti je nedostatečné materiální zabezpečení. Ať už pro případ vážné nemoci, úrazu nebo náhlého ukončení pěstounské péče. Velkým problémem je financování dětí se specifickými potřebami. Pokud pěstouni pečují o postižené dítě, stát mu neproplácí speciální pomůcky ani léky. Dobrovolně se tedy zřící nějakého povolání a stát se pěstounem bylo pro ně zásadní rozhodnutí.

Shrnutí:

S novelou nebyla většina dotazovaných pěstounů seznámena včas a srozumitelně. To, co novela dotazovaným pěstounům nabízí, nevyužívají dostatečně. To se týká například možností využít práva na zajištění osobní péče tzv. hlídací službu po dobu pracovní neschopnosti nebo pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené děti v rozsahu min. 14 dní v kalendářním roce. Způsobené je to hlavně nedostatečnou znalostí a informovaností o novele, o možnostech, jak nastavit dohodu o výkonu pěstounské péče. S účinností novely zákona o sociálně právní ochraně dětí museli pěstouni vstoupit do procesu, se kterým před novelou neměli zkušenost. V rozhovorech se začaly objevovat situace pečujících osob se slabou motivací k plnění povinností. Častou argumentovali tím, že v době, kdy si brali děti do péče, tyto povinnosti v zákoně uvedeny nebyly. Z dotazovaných pěstounů se ke změnám týkajícím se financování pěstounské péče vyjádřili negativně pěstouni vykonávající příbuzenskou péči. Ti, kteří nevykonávají příbuzenskou pěstounskou péči, si sice polepšili, ovšem uvádějí nespokojenost s tím, jak se částky prezentují na veřejnosti. Podle nich se neuvádí zdanění, nespravedlnost vidí v odměně v péči o dvě děti. Spokojenost vyjádřili ti, kteří mají možnost získat i příjem z pracovní činnosti, pokud pěstoun pečuje o dítě ve II., III, nebo IV. stupni závislosti. Tato možnost před novelou nebyla. Došlo ke snížení příjmu rodiny, kde oba rodiče pečují o děti celodenně. Tato problematika není systémově řešena. Přínosnou změnou označili dávku při ukončení pěstounské péče. Nejistota je patrná také z neznalosti fungování organizací, se kterými mohou uzavírat dohodu o výkonu pěstounské péče. Dále z rozhovorů znovu vylupula nespokojenost

s mediálním obrazem, jaký je o dlouhodobé pěstounské péči podáván veřejnosti. Vnímají svoji profesi jako podhodnocenou, přesto smysluplnou.

Závěr

Cílem mojí diplomové práce bylo zjistit, jak pěstouni vykonávající dlouhodobou pěstounskou péči déle než pět let, vnímají novelu zákona o sociálně-právně ochraně dětí, která vešla v platnost v lednu 2013 předpisem 505/2012 Sb. Zda jim novela přinesla ulehčení, kde vidí její přínosy a v čem je pro ně naopak pěstounství složitější.

S novelou nebyla většina dotazovaných pěstounů seznámena včas a srozumitelně. To, co novela dotazovaným pěstounům nabízí, nevyužívají dostatečně. Způsobené je to hlavně nedostatečnou znalostí a informovaností o novele, možnostech, jak nastavit dohodu o výkonu pěstounské péče. Povinnosti mají především v oblasti vzdělávání, která je pro mnohé z pečujících osob velkým problémem ať už z hlediska času, nebo z hlediska smyslu. Prohlubování vědomostí o výchově a péči o svěřené děti by nemělo být pěstouny přijímáno jen jako školení. Organizace, které pečujícím osobám a jejich svěřeným dětem poskytují svoje služby, by neměly být zahlceny neúměrným množstvím rodin na úkor odborné pomoci, kterou jsou těmto rodinám schopni poskytnout. Měly by preferovat kvalitu odborné péče nad kvantitou, přestože pro ně znamená podstatné finanční zajištění.

Kvalitu péče lze zajistit prostřednictvím zpracování individuálního plánu ohroženého dítěte, kde je mimo jiné i zahrnuta informace o nouzovém plánu, tedy o řešení situace, kdy se dítě neočekávaně ocitne bez pečující osoby. V rámci tohoto plánování musí být hlavně zahrnuto vymezení konkrétních cílů práce s dítětem. Díky tomuto plánu je umožněno samotným pečujícím osobám ujasnit si a uvědomit, co za problémy mají oni samotní, nebo jim svěřené děti. Na tomto základě se dá lépe pracovat. Většina dotazovaných pěstounů ještě nemá dostatek zkušeností s nově vzniklými organizacemi.

Klíčový pracovník, který má doprovázet konkrétní pěstounskou rodinu, by měl být pro pěstouny důvěrníkem, se kterým pěstouni sdílejí své radosti týkající se výchovy svěřených dětí. Jen tak mezi nimi může vzniknout vztah založený na důvěře. To je základní předpoklad k tomu, že se na něho pěstouni obrátí i ve chvíli, když nastane problém, nebo když budou mít pocit, že se jim v péči úplně vše nedaří. Organizace by

měla umět pěstounům nabídnout účinnou pomoc. Pomoc by měli umět poskytnout i dítěti svěřenému pěstounům. Jako první se jeví pomoc při navázání vztahu mezi pěstouny a biologickými rodiči dítěte, který nesmí být vnímán jako konkurenční. Pokud mají pěstouni dítě od začátku přijmout bezpodmínečně, musí ho přijmout i s jeho minulostí. Poradenství a doprovázení má pomoci pěstounům reflektovat jejich vztah k rodině dítěte, nalézt nejvhodnější způsob, jak s dítětem o jeho rodičích mluvit. Také sociální práce s biologickými rodiči dítěte v průběhu umístění dítěte u dotazovaných pěstounů je uskutečňována výjimečně.

Pokud budou mít pěstouni bezpečné zázemí zajišťované klíčovým pracovníkem organizace, se kterou mají uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče, budou lépe přijímat i nutné změny nastavené novelou zákona. Pěstounské péči by také pomohla větší informovanost veřejnosti o rozdílech mezi jednotlivými formami této služby.

Literatura

BUBLEOVÁ, V., BENEŠOVÁ, L. (2001). Hledáme nové rodiče. Praha : Středisko náhradní rodinné péče

BUBLEOVÁ, V., FRANTÍKOVÁ, J., VRÁNOVÁ, L. (2011). Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s. ISBN 978-80-87455-03-6.

BUBLEOVÁ, V. a kol. (2011). Základní informace o náhradní rodinné péči. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s. ISBN 978-80-87455-01-2

BUBLEOVÁ, V., MATĚJČEK, Z., KOVAŘÍK, J. (1997). Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace. Praha: Psychiatrické centrum Praha, ISBN 80-85121-89-1

CLEAVER, Hedy; WALKER, Steve. Assessing Children's Needs and Circumstances. (2004). The Impact of the Assessment Framework. 1st ed. London : Jessica Kingsley Publishers,. ISBN 978-1-84310-159-8.

CUDDEBACK, G.S., and ORME, J.G. (2002). Training and services for kinship and nonkinship foster families. Child Welfare 51:879–909.

DUNOVSKÝ, J. Pěstounská péče: současnost a perspektivy. (1993). Sociální politika, č. 12, s. 9.

GABRIEL, Z., NOVÁK, T. (2008). Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. Praha: Grada, ISBN 978 – 80 – 247 – 1788 – 3.

HENDL, J. (2005). Kvalitativní výzkum, Základní metody a aplikace. Praha: Portál, ISBN 80-7367-040-2

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. (1998). České rodinné právo. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, ISBN 80-210-3974-4

CHMELARĚ, T., MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. (2008). Děti potřebují rodinu - Inovativní přístupy v práci s ohroženými rodinami - sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Praze ve dnech 22. a 23. 5. 2008. Praha: Občanské sdružení Člověk hledá člověka o. s., ISBN 978-80-254-2683-8.

KOLUCHOVÁ, J. (1992). Psychický vývoj dětí v pěstounské péči. 1. vyd. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, ISBN 80-85529-01-7

KOLUCHOVÁ, J. a kol. (2002). Osvojení a pěstounská péče. 1. vyd. Praha : Portál, ISBN 80-7178-637-3.

KOVAŘÍK, J. (1997). Úspěšnost náhradní rodinné péče, část II. Praha: VÚPSV

KOVAŘÍK, J. a kol. (2004). Náhradní rodinná péče v praxi. 1. vyd. Praha : Portál, ISBN 80-7178-957-7

KULÍSEK, P. (2000.) Problémy teorie raného citového přilnutí. Československá psychologie, ISBN 44, 404-422.

LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. (2011). Psychická deprivace v dětství. 4. vydání. Praha: Karolinum, ISBN 978-80-246-1983-5

LEE, J.H., and HOLLAND, T.P. (1991) Evaluating the effectiveness of foster parent training. Research on Social Work Practice 1:162–75.

LOWENTHAL, B. (1999). Effects of Maltreatment and Ways to Promote Children's Resiliency. Childhood Education, ISSN 0009-4056

MACELA, M. (2012). Reforma systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti. Sociální práce, č. 3, s. 45

MATĚJČEK, Z., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J., VÁGNEROVÁ, M., SEVEROVÁ, J., FEGLEROVÁ, S., KLÍMOVÁ, ZÁLESKÝ, R. (1999). Náhradní rodinná péče: Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. 1. vyd. Praha: Portál, ISBN 80-7178-304-8

MATĚJČEK, Z a kol. (1999). Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Praha: Portál, ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Z., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK J. (1997). Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace. Praha: Psychiatrické centrum, ISBN 80-85121-89-1

MATĚJČEK, Z., DYTRICH, Z. (2002). Krizové situace v rodině očima dítěte. Praha: Grada, ISBN 80-247-0332-7

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. (2010). Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny. Praha: Portál, ISBN 978-80-262-0522-7

MUSIL, J. (2005). Cyril Stejskal – život a dílo. 1. vydání, Olomouc, ISBN 80-903449-0-9

NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E. (2007). Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář. LINDE Praha, , třetí přepracované vydání, 470 stran, ISBN 979-80-86131-72-6

OBČIANSKE ZDRUŽENIE NÁVRAT. (2000). Profesionálny rodič, alebo guľatá kocka: Sprievodca profesionálnou náhradnou výchovou v rodine. Bratislava: Občianske združenie Návrat, ISBN 80-967908-1-1.

RADVANOVÁ, S, ZUKLÍNOVÁ, M. (1999). Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, ISBN 80-7179-182-2

RAPSHAW, M.R. (2002). Foster parent handbook. United States of America: Showcase an imprint of iUniverse, Inc

SCHOOLEROVÁ, A. (2002). Adopce, vztah založený na slibu. Praha:Návrat domů, ISBN 80-7255-066-7

SOBOTKOVÁ, I. (2003). Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost. Praha: MPSV, ISBN 80-86552-62-4

SOBOTKOVÁ, I. (2005). Speciální program pro děti a dospívající z pěstounských rodin. Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z V. celostátního semináře NRP Brno, 1. vyd. Brno: TRIALOG - Poradenské centrum, STŘEP.

ŠPECIÁNOVÁ, Š., (2007). Sociálně - právní ochrana dětí, Vzdělávací institut ochrany dětí, Praha, ISBN 978-80-86991-27-6

STEIN, E., RAE-GRANT, N.I., ACKLAND, S., and AVISON, W. (1994) Psychiatric disorders of children in care: Methodology and demographic correlates. Canadian Journal of Psychiatry 39:341–07.

ŠTANCLOVÁ, D., (2012) Kontakt dětí v pěstounské péči s biologickými rodiči a jejich vnímání této skutečnosti (bakalářská práce), Olomouc: Univerzita Palackého

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. (2007). Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-313-0

THOBURN, J. ; NORFORD, L. ; RASHID, S. (2000). Parvez. Permanent Family Placement for Children of Minority Ethnic Origin. 1st ed. London : Jessica Kingsley Publishers, ISBN 978-1-85302-875-5.

VÁGNEROVÁ, M. (1996). Abnormální vývoj osobnosti jako následek negativního působení. 2. vydání. Liberec, ISBN 80-7083-175-8

VÁGNEROVÁ, M., (2012). Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči.
Praha: Středisko náhradní rodinné péče, ISBN 978-80-87455-14-2

ZEZULOVÁ, D. (2012). Pěstounská péče a adopce. Praha: Portál.

Internetové zdroje

Aktuálně. cz, Pěstounem za chvíli. Na chvíli. [on-line] 2013 [cit. 10.12.2013]
Dostupné z <http://blog.aktualne.cz/blogy/iva-bezdekova.php?itemid=21813>

Česká správa sociálního zabezpečení, on-line] 2014 [cit. 12.1.2015] Dostupné
<http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/osetrovne.htm>

Českolipský deník, Pěstouni v Boru, [on-line] 2014 [cit. 12.1.2015] Dostupné
z http://ceskolipsky.denik.cz/zpravy_region/pestounska-pece-v-boru-krik-emoce-i-vdek-20141108.html

Dohody o výkonu pěstounské péče. Čí je dítě, služby pro náhradní rodiny II, [on-
line] 2013, [cit. 12. 1. 2015] Dostupné z <http://www.cijedite.cz/?nav=aktuality/>

KLIMEŠ, J. Dítě v systému NRP, [on-line] 2008 [cit. 12. 1. 2015]. Dostupné
z http://klimes.mysteria.cz/nrp/spr_sbornik.pdf

KLIMEŠ, J. Krátkodobá pěstounská péče v rámci českého Kocourkova, [on-line]
2013 [cit. 12. 1. 2015]. Dostupné
z http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/kratkodoba_pestounska_pece.htm

KLIMEŠ, J. Pěstounská péče na přechodnou dobu [on-line]2013[cit. 12. 1. 2015].
Dostupné z http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/prechodna_pp_recenze.html

LAZECKÝ, L. Dítě v systému náhradní rodinné péče. Sborník příspěvků
z konference 2008. Motivace žadatelů o NRP. s. 32 – 40 Klimes.mysteria.cz [online].
2008 [cit. 1. 2. 2015]. Dostupné z < http://klimes.mysteria.cz/nrp/spr_sbornik.pdf >

MACELA, M.ČRO České Budějovice, Pěstounská péče, [on-line] 11. 11. 2014,
[cit. 2. 1. 2015] Dostupné z http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Pestounska-pece,-CRo-Ceske-Budejovice,-11_-listopadu-2014.pdf

MATĚJČEK, Z., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK J. (2002). Sourozenci a pěstounská péče., z <http://www.rodina.cz/clanek2634.htm>

MATOUŠEK, O., Otvíráme, nadace nejen o českých dětech, [on-line] 2013[cit. 2. 1. 2015] Dostupné z http://www.nadaceteremaxove.cz/multimedia/file/otvirame_1_2013_1.pdf

MPSV brožura Pěstounské dávky, [on-line]2013[cit. 16. 2. 2015] Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/14871/brozura_Pestounske_davky_2013.pdf

MPSV, informace k dohodám o výkonu pěstounské péče [on-line] 2013[cit. 2.1.2015] Dostupné z (http://www.mpsv.cz/files/clanky/15306/informace_dohody.pdf)

MPSV, novela zákona o sociálně právní ochraně dětí, prezentace [on-line] 2013[cit. 2. 1. 2015] Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/14402/Prezentace_180113.pdf

MPSV, Sbírka předpisů ČR, [on-line] 2012, [cit. 2. 1. 2015] Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14305/novela.pdf>

MPSV, Integrovaný portál, [on-line] 2014, [cit. 2. 4. 2015] Dostupné z <https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/porodne>

Poslanecká sněmovna parlamentu ČR, [on-line] 2012, [cit. 2. 1. 2015] Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=505&r=2012>

Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice [on-line] 2014[cit. 2. 2. 2015]
http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Projekty/Pravni_uprava_nahr_pee_v_R_2014_web.pdf

SOBOTKOVÁ, I. (2010). Biologické rodiny dětí, které jsou navrhovány do náhradní rodinné péče. E-psychologie [online]. 4 (1), 51-57 . Dostupný z <http://e-psycholog.eu/pdf/sobotkova.pdf> ISSN 1802-885

SVOBODOVÁ, M, a kol. Zpráva o stávajícím stavu náhradní výchovné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v České republice [on-line] 2002 [cit. 12. 1. 2015]. Dostupné z [http://www.dom-os.cz/dokumenty/downloads_Zprava .pdf](http://www.dom-os.cz/dokumenty/downloads_Zprava.pdf)

ŠÁROVÁ, Z. Parlamentní listy, [on-line]2014, [cit. 2. 1. 2015] Dostupné z <http://www.parlamentnilisty.cz/profily/Bc-Zdenka-Sarova-33674/clanek/Odmena-pestouna-plat-nebo-socialni-davka-30346>

VRTBOVSKÁ, P. Pěstouni či adoptivní rodina? Můžeš, časopis, [on-line] 5. 11. 2012, [cit. 5. 3. 2015] Dostupné z <http://www.muzes.cz/aktuality/tema/pestouni-ci-adoptivni-rodina/>

Základní informace o NRP, [on-line] 2011, [cit. 12. 1. 2015] Dostupné z http://www.detipatridomu.cz/wp-content/uploads/snrp-zakladni_info_o_nahradni-rodinne-peci.pdf

ZÁKLADNÍ INFORMACE o NRP, [on-line] 2011 [cit. 2. 1. 2015] Dostupné z http://www.nahradnirodina.cz/files/File/zakladni_info_o_nrp.pdf

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině; [on-line] [cit. 10. 1. 2015] Dostupné z <http://www.codexonline.cz/>

Zákon o sociálně- právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. [on-line] [cit. 19.1.2015] Dostupné z <http://www.codexonline.cz/>

Zákon 89/2012 občanský zákoník; [on-line] [cit. 19. 1. 2015] Dostupné z <http://www.codexonline.cz/>

Zákon 505/2012 Sb. kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti ve znění pozdějších předpisů; [on-line] [cit. 19. 1. 2015] Dostupné z <http://www.codexonline.cz/>